

Nr 158.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändrad lydelse av 8 kap. 3 § rättegångsbalken, m. m.; given Stockholms slott den 8 mars 1935.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag om ändrad lydelse av 8 kap. 3 § rättegångsbalken; och
- 2) lag om ändrad lydelse av 3 § förordningen den 15 oktober 1880 (nr 36), innefattande särskilda föreskrifter angående lagfart, in-teckning och utmätning av järnväg, så ock i fråga om förvaltning av järnväg under konkurs.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

K. Schlyter.

Förslag
till
Lag
om ändrad lydelse av 8 kap. 3 § rättegångsbalken.

Härigenom förordnas, att 8 kap. 3 § rättegångsbalken skall erhålla följande ändrade lydelse:

Under Svea hovrätt höra: Stockholms stad samt Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Gotlands, Värmlands, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands och Jämtlands län; under Göta hovrätt: Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs och Skaraborgs län; under hovrätten över Skåne och Blekinge: Blekinge, Kristianstads och Malmöhus län; under hovrätten för Övre Norrland: Västerbottens och Norrbottens län.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1936 eller den senare dag Konungen bestämmer.

Mål eller ärende, vari talan fullföljts i Svea hovrätt såsom allmän överrätt från domstol eller annan myndighet inom Västerbottens eller Norrbottens län och uti vilket vid lagens ikraftträdande icke av hovrätten fattats slutligt beslut, skall för vidare behandling överlämnas till hovrätten för Övre Norrland. De närmare föreskrifter, som med avseende härå må finnas erforderliga, meddelas av Konungen.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 3 § förordningen den 15 oktober 1880 (nr 36),
innefattande särskilda föreskrifter angående lagfart, in-teckning och
utmätning av järnväg, så ock i fråga om förvaltning av järnväg under
konkurs.

Härigenom förordnas, att 3 § förordningen den 15 oktober 1880, innefat-tande särskilda föreskrifter angående lagfart, in-teckning och utmätning av järnväg, så ock i fråga om förvaltning av järnväg under konkurs, skall i ne-dan angiven del erhålla följande ändrade lydelse:

Ärenden angående lagfart av järnväg upptagas och prövas av Stockholms rådstuvurätt, då järnvägen till större delen av sin sträckning ligger inom dom-sagor under Svea hovrätt eller hovrätten för Övre Norrland, av rådstuvurät-ten i Jönköping, då järnvägen till större delen ligger inom domsagor under Göta hovrätt, och av rådstuvurätten i Kristianstad, då järnvägen till större delen ligger inom domsagor under hovrätten över Skåne och Blekinge.

Hava, sedan — — — lagfarten skedde.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1936 eller den senare dag Konungen bestämmer.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementens ärenden, hållet inför hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 15 februari 1935.

N ä r v a r a n d e :

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden UNDÉN, SCHLYTER, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, VENNERSTRÖM, LEO, ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Schlyter, anmäler fråga om *inrättande av en hovrätt i Norrland.*

Föredraganden anför:

»Sedan lång tid tillbaka har i skilda sammanhang spörsmålet om uppdelning av hovrätterna varit föremål för övervägande. Redan den s. k. lagkommittén ifrågasatte i betänkande år 1815 vittgående åtgärder i sådan riktning. Nya lagberedningen föreslog i sitt år 1884 avgivna betänkande angående rättegångsväsendets ombildning en ökning av antalet hovrätter till fem, därav en i Norrland med säte i Härnösand. Till detta förslag anslöt sig även förstärkta lagberedningen i betänkande år 1887.

Utan direkt samband med förslag om mera genomgripande reformer av rättegångsväsendet ha vid upprepade tillfällen genom motioner i riksdagen yrkanden framställts om delning av Svea hovrätt. Krav på inrättande av en hovrätt i Norrland restes sålunda flera gånger motionsvis under de senare ståndsriksdagarna samt vid riksdagarna 1896 och 1904, dock utan att leda till någon riksdagens åtgärd. De sistberörda motionerna voro närmast föranledda av samtidigt vidtagna åtgärder för förstärkning av Svea hovrätt genom inrättande av nya divisioner i hovrätten. Då sedermera fr. o. m. år 1921 ytterligare en division, den nionde, tillkommit, väcktes vid 1921 års riksdag inom båda kamrarna motioner, i vilka hemställdes om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning rörande inrättande av en särskild hovrätt för de fyra nordligaste länen. En sådan åtgärd vore, enligt vad i motionerna anfördes, önskvärd dels på grund av svårigheterna att på tillfredsställande sätt administrera ett verk av Svea hovrätts storlek, och dels därför att rättsskipningen i Norrland komme att lida av det stora avståndet till överdomstolen och dennas bristande orientering i de säregna norrländska förhållandena. I yttrande över motionerna den 3 maj 1921 uttalade processkommissionen att hänsynen till en blivande rättegångsreform enligt kommissionens uppfattning icke kunde lägga hinder i vägen för bifall till förslaget om

inrättande redan dessförinnan av en hovrätt för ifrågavarande område. På hemställan av sammansatta stats- och första lagutskottet biföllos motionerna av riksdagen.

Efter verkställd utredning framlade Kungl. Maj:t genom proposition till 1922 års riksdag, nr 108, förslag om inrättande av en hovrätt över Norrland. Propositionen innefattade jämväl två särskilda lagförslag, nämligen förslag till

- 1) lag om ändrad lydelse av 8 kap. 3 § rättegångsbalken; och
- 2) lag om ändrad lydelse av 3 § i förordningen den 15 oktober 1880 (nr 36), innefattande särskilda föreskrifter angående lagfart, inteckning och utmätning av järnväg, så ock i fråga om förvaltning av järnväg under konkurs.

Enligt det förstnämnda förslaget skulle under hovrätten över Norrland höra Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län; övriga hovrätters domsområden skulle vara oförändrade med det undantag som föranleddes av avskiljandet från Svea hovrätt av nämnda fyra län. I förslaget upptogs övergångsbestämmelser av innehåll att mål eller ärende, vari talan fullföljts i Svea hovrätt såsom allmän överrätt från domstol eller annan myndighet i de nämnda länen och uti vilket vid lagens ikraftträdande icke av hovrätten fattats slutligt beslut, skulle för vidare behandling överlämnas till hovrätten över Norrland. Tillika stadgades att de närmare föreskrifter som med avseende härå kunde finnas erforderliga, skulle meddelas av Konungen.

Enligt det andra lagförslaget skulle i 3 § av 1880 års förordning angivas, att ärenden angående lagfart av järnväg skulle upptagas och prövas av Stockholms rådhusrätt, då järnvägen till större delen av sin sträckning låge inom domsagor under Svea hovrätt eller hovrätten över Norrland.

Båda lagförslagen avsågos skola träda i kraft den dag Konungen bestämde.

Lagrådet, vars yttrande över förslagen inhämtats, hade — med förmålan att lagrådet funnit remissen icke påkalla något dess yttrande angående lämpligheten av den ifrågasatta nya hovrättens inrättande — lämnat förslagen utan anmärkning.

Departementschefen förklarade sig ha funnit det förhållandet att Svea hovrätt vuxit ut till ett verk av sådan omfattning att det mötte svårigheter att på ett fullt tillfredsställande sätt administrera verket i och för sig innefatta skäl nog för en uppdelning av verket. Det syntes knappast vara föremål för tvivel att en sådan uppdelning borde äga rum i sådan ordning att en särskild hovrätt inrättades för Norrland. Ett ytterligare skäl för inrättandet av en sådan hovrätt ville departementschefen också söka i den, som det syntes, ganska allmänna önskan i landets nordligare delar att där erhålla en särskild hovrätt. Vidare måste förläggandet av en hovrätt till Norrland tillerkännas icke ringa betydelse därutinnan att ledamöterna i hovrätten därigenom bereddes möjlighet att leva och verka mitt uppe i de förhållanden som satte sin särskilda prägel å ett ej oväsentligt antal av målen vid domstolarna inom de norrländska länen. Med åberopande av yttranden av Svea hovrätt och processkommissionen förklarade departementschefen, att han funne förläggningsorten för den nya hovrätten böra bli Härnösand.

I väckta motioner yrkades att vid den fortsatta utredning som vore erforderlig jämväl Sundsvall och Umeå måtte komma i fråga såsom förläggningsorter.

Riksdagen förklarade i skrivelse den 12 maj 1922 att riksdagen icke kunnat bifalla propositionen samt anhöll att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa förnyad utredning angående inrättande av en särskild hovrätt för de fyra nordligaste länen och därvid särskilt låta utföra beräkning av de kostnader för statsverket som genom ett dylikt inrättande skulle föranledas.

Frågan återupptogs vid 1923 års riksdag, då Kungl. Maj:t genom proposition, nr 120, förelade riksdagen de nyssnämnda båda lagförslagen i oförändrat skick samt genom proposition, nr 121, begärde anslag för beredande av lokaler till en hovrätt förlagd i Härnösand. I väckta motioner yrkades dels att den nya hovrätten måtte förläggas till Umeå dels ock att hovrätten måtte provisoriskt förläggas till Sundsvall.

Sammansatta stats- och första lagutskottet hemställde i avgivet utlåtande, nr 4, om bifall till förstnämnda proposition. Jämväl den andra propositionen tillstyrktes av utskottet, som i utlåtande, nr 5, anförde att skäl icke syntes föreligga att frånträda den av riksdagen tidigare uttalade uppfattningen angående lämpligheten av att inrätta en hovrätt för Norrland. I fråga om förläggningsorten framhöll utskottet, att de städer som borde komma i fråga vore Umeå, Härnösand och Sundsvall. Utskottet ansåg för sin del uppenbart att Härnösand borde stå tillbaka för de båda andra städerna. I valet mellan sistnämnda båda orter borde avgörandet tillkomma Kungl. Maj:t. Enligt utskottets mening syntes emellertid övervägande skäl tala för en förläggning till Umeå. Allenast under förutsättning att synnerligen bärande grunder kunde anföras för ett frånträdande av denna uppfattning, borde valet utfalla till förmån för annan plats.

Andra kammaren biföll utskottets hemställan i lagfrågorna. Beträffande utskottets utlåtande i anslagsfrågan antog kammaren ett framställt yrkande om ändring av utskottets motivering i fråga om förläggningsorten, vilket ändringsförslag innebar att den förebragta utredningen icke kunde anses så fullständig att därav kunde dragas någon säker slutsats angående Härnösands företråde såsom förläggningsort, i följd varav riksdagen icke borde uttala sig i förläggningsfrågan, utan det torde böra tillkomma Kungl. Maj:t att träffa ett avgörande därutinnan. Första kammaren avlog utskottets hemställan såväl i lagfrågorna som i anslagsfrågan. Anledningen härtill var närmast att enighet ej kunnat uppnås i fråga om den nya hovrättens förläggningsort. På grund av kamrarnas skiljaktiga beslut förföll frågan.

Vid 1925 års riksdag framställdes i två motioner yrkanden om ny utredning angående inrättande av en hovrätt för de fyra nordligaste länen. Första lagutskottet hemställde om avslag å motionerna, därvid anfördes att efter år 1923, då sådan utredning förelades riksdagen, icke tillkommit några omständigheter som skulle kunna motivera en förnyad utredning av samma fråga. Utskottets hemställan bifölls av riksdagen.

Frågan om inrättande av en norrländsk hovrätt upptogs därefter under år 1926 av särskilda inom justitiedepartementet tillkallade sakkunniga, vilka den 30 oktober 1926 avgåvo betänkande angående ändringar i hovrätternas organisation, arbetssätt och löneförhållanden m. m. (Stattens off. utredn. 1926:20) samt däri förordade inrättandet av en *särskild hovrätt för de två nordligaste länen*. De sakkunniga anförde:

'Frågan om inrättandet av en norrländsk hovrätt har hittills strandat på svårigheten att finna en lämplig förläggningssort. Anledningen härtill torde vara, att statsmakterna städse utgått från den förutsättningen, att hovrättens verksamhetsområde skulle omfatta samtliga de fyra nordligaste länen. Någon gemensam centralpunkt finnes emellertid ej för dessa län, och ej heller torde kunna påvisas någon plats, som med avseende å kommunikationer kan anses vara välbelägen för hela befolkningen i en så omfattande domkrets. Därest hovrätten förlägges till det sydligaste länet, innebär densamma inrättande icke någon lättnad för befolkningen i de tre övriga länen. Och en hovrätt, förlagd till någon av de båda nordligaste länen, måste för vissa delar av de två andra länen te sig än mer avlägsen än Svea hovrätt å sin nuvarande stationeringssort.

Helt annorlunda ställer sig saken, om den nya hovrättens verksamhetsområde begränsas till de båda nordligaste länen. Beträffande dessa län föreliggande i särskild grad de förhållanden, som redan tidigare ansetts påkalla inrättandet av en särskild hovrätt för Norrland. Varje system, enligt vilket muntlig förhandling skall förekomma i mer avsevärd utsträckning, torde nödvändiggöra en särskild hovrätt för dessa två län, och svårigheten för att ej säga omöjligheten att finna en förläggningssort, som lämpar sig för alla fyra länen, har då bortfallit. Även om någon ovisshet kan råda om lämpligaste förläggningssorten för en hovrätt för Norrbottens och Västerbottens län, råder dock ej någon tvekan därom, att det låter sig göra att finna en förläggningssort, som i förhållande till den sålunda begränsade domkretsens olika delar blir väsentligen mera välbelägen än Svea hovrätts nuvarande förläggningssort.'

De sakkunniga beräknade att för avarbetande av de från de två nordligaste länen inkommande målen erfordrades *en* division. Visserligen måste det, framhöllo de sakkunniga, principiellt anses mindre önskvärt att en överrätt omfattade allenast en division. Emellertid hade, enligt vad de sakkunniga inhämtat, processkommissionen ej kunnat undgå att, i sitt förslag till organisation av mellaninstansen, för de norrländska länen upptaga hovrätter omfattande allenast en division. Och med hänsyn till ovan angivna förhållande hade de sakkunniga ansett sig kunna bortse från de betänkligheter ur principiell synpunkt som onekligen gjorde sig gällande med hänsyn till överdomstolar med ett så ringa antal ledamöter. I fråga om förläggningssorten för en hovrätt omfattande de två nordligaste länen funno de sakkunniga att Umeå bättre än Luleå och bättre än någon annan inom de två nordligaste länen belägen plats lämpade sig som förläggningssort för ifrågavarande hovrätt, och föreslogo följaktligen att, därest en särskild hovrätt funnes böra upprättas för de två nordligaste länen, denna måtte förläggas till Umeå.

I sitt år 1926 avgivna betänkande anförde processkommissionen, att hovrätterna enligt kommissionens förslag skulle vara appelldomstolar, vilka ägde att pröva dit fullföljda mål i hela deras vidd. Förfarandet i hovrätt

borde vid sådant förhållande i huvudsak ordnas efter muntlighetens och omedelbarhetens grundsatser. Detta medförde att också hovrätterna måste bliva lätt tillgängliga för allmänheten, så att icke inställelsen där bleve förenad med alltför mycket besvär och kostnader. De nuvarande hovrätterna bildade visserligen de naturliga anknytningspunkterna för en organisation av överrätter med nämnda uppgift, men de motsvarade ingalunda kravet på att vara lätt tillgängliga. Det måste alltså vara en oavvislig uppgift för rättegångsreformen att genomföra en förändring därutinnan, så att nämnda krav bleve tillfredsställt. Härefter fortsatte kommissionen:

'I främsta rummet kommer ett återupptagande av förslaget om hovrätternas fördelning på olika orter i fråga. Detta förslag, som under 1800-talet flera gånger var aktuellt, och som i viss omfattning varit före även under de senaste åren, har hittills kunnat avvisas med den invändningen, att med den nuvarande skriftliga hovrättsproceduren avståndet till hovrätten är av ganska underordnad betydelse. Blir rättegången inför domstolarna i andra instans till sina huvuddrag förändrad i överensstämmelse med vad förut nämnts, uppstår en helt annan situation. En muntlig procedur vid hovrätterna kan icke genomföras, med mindre hovrätterna äro så förlagda, att den rättssökande allmänheten får vida lättare att komma i omedelbar beröring med domstolen än nu är fallet. Av ekonomiska och organisatoriska skäl kunna dock hovrätterna ej göras alltför talrika. De äldsta förslagen i förevarande hänseende tänkte sig, att varje hovrätt icke skulle innefatta mera än en dömande avdelning, vilket efter nuvarande förhållanden skulle medföra, att antalet hovrätter bleve synnerligen stort. Med en så stark uppdelning av hovrätterna skulle dock åtskilliga olägenheter uppstå. Kostnaderna för så många hovrätter skulle bliva stora. Den fara för ensidighet och begränsning av synvidden, som ofta följer av tvånget att under små förhållanden ständigt samarbeta med samma lilla krets av kolleger, skulle lätt göra sig gällande. En likformig rättstillämpning är ock svårare att genomföra i ett flertal mindre hovrätter. Hovrätterna skulle jämväl försämras såsom praktiska utbildningsanstalter för domare, i vilket hänseende de nu spela en stor roll.

Vid överbägande av dessa synpunkter har processkommissionen antagit, att den för våra förhållanden lämpligaste organisationen skulle ernås, om hovrätternas antal bestämdes till lägst sju, högst nio. Med nio hovrätter tillgodoses i möjligaste utsträckning önskemålet, att hovrätterna skola vara lätt tillgängliga. Emellertid kan det ej bestridas, att några av dessa hovrätter med hänsyn till arbetsbörda och sammansättning skulle bliva ganska svaga. Vill man i högre grad tillgodose den organisatoriska synpunkten med någon mindre uppoffring i fråga om vissa hovrätters tillgänglighet, låter sig ock en indelning med färre hovrätter tänkas. Under sju hovrätter bör man dock ej gå.'

Enligt båda de av kommissionen uppställda alternativen skulle, såvitt angår Norrland, inrättas en hovrätt i Gävle omfattande Kopparbergs och Gävleborgs län, en hovrätt i Sundsvall eller Härnösand omfattande Västernorrlands och Jämtlands län samt en hovrätt i Umeå eller Luleå omfattande Västerbottens och Norrbottens län.

För att hovrätterna skulle kunna tjäna som organ för ett muntligt och omedelbart rättegångsförfarande, måste enligt kommissionens mening jämväl en annan utväg anlitas för att föra dem närmare allmänheten. Denna utväg bestode i upptagandet av en inom nya lagberedningen framburen plan att hov-

rätt under vissa förhållanden skulle kunna sammanträda å annan ort inom domkretsen än där den hade sitt säte. Alltefter omständigheterna kunde dessa hovrättssammanträden hållas å vissa på förhand bestämda tider i form av regelbundna hovrättsting eller när behov yppade sig.

Lagrådet framhöll i sitt yttrande över processkommissionens förslag, att hovrättsreformen vore utförbar utan uppdelning och utflyttning av hovrätterna. De farhågor som yppats att arbetets kvalitet därigenom komme att lida, kunde lagrådet icke dela, då vi redan av gammalt ägde de bästa erfarenheter av prestationerna från en hovrätt om blott två divisioner. Man borde dock enligt lagrådets uppfattning icke gå för långt i styckning: på mindre än två avdelningar borde ingen hovrätt arbeta, i all synnerhet om det funnes nödvändigt att organisera dessa avdelningar med endast tre ledamöter på varje. Det syntes icke osannolikt att det skulle befinnas lämpligt att stanna vid eller måhända till och med under det minimiantal av sju hovrätter som kommissionen nämnt.

Beträffande frågan om införande av hovrättsting uttalade lagrådet i samband med brottmålsförfarandet, att denna anordning — ehuru i och för sig tilltalande — dock av arbetsbesparingshänsyn torde böra erhålla en mera begränsad användning än kommissionen syntes ha avsett.

De av chefen för justitiedepartementet tillkallade sakkunniga för utredning rörande kostnaderna för processreformens genomförande, vilka avgåvo betänkande den 29 augusti 1928 (Statens off. utredn. 1928:20), utgingo vid sina beräkningar från processkommissionens förslag med sju hovrätter, förlagda till Stockholm, Jönköping, Malmö, Göteborg, Gävle, Sundsvall eller Härnösand samt Umeå eller Luleå. För att tagas under övervägande verkställdes emellertid en alternativ kostnadsberäkning för en indelning med allenast en hovrätt för Norrland. Denna hovrätt borde enligt de sakkunnigas mening ej förläggas sydligare än till Sundsvall.

I proposition till 1931 års riksdag, nr 80, angående huvudgrunderna för en rättegångsreform anförde föredragande departementschefen:

Redan under nuvarande rättegångsordning ha vid upprepade tillfällen väckts förslag om uppdelning av de båda större hovrätterna. Huvudsyftet med dessa förslag torde i allmänhet ha varit att sätta hovrätternas ledamöter i stånd att inhämta närmare kännedom om de förhållanden varunder rättsskipningen i landets olika delar verkar och på detta sätt skapa ökad förståelse för de särskilda synpunkter som härvid äro av betydelse, samtidigt som genom hovrätternas större tillgänglighet allmänhetens intresse för deras rättsskipning skulle stärkas. Om dessa skäl jämväl under nuvarande, rent skriftliga rättegångssätt måste tillmätas betydelse, framstår det vid ett system med muntlig förhandling, där parterna i regel ha att själva eller genom ombud komma tillstådes som så mycket angelägnare, att anstalter vidtagas för att denna skyldighet ej må bli alltför betungande. Såsom jag tidigare utvecklat kommer också uppdragande av bevisning särskilt i grövre brottmål att äga rum inför hovrätten. Med hänsyn till såväl den enskildes som det allmännas kostnader är det därför av stor vikt, att hovrätterna i högre grad än nu är fallet erhålla en lokal förläggning. Hur långt denna tanke lämpligen bör fullföljas, är uppenbarligen beroende jämväl av vissa andra förhållanden. Det ligger i sakens natur, att

varje hovrätts domkrets måste omfatta ett mera betydande antal underrättsdomkretsar. Hovrättens arbetsuppgifter skulle eljest icke bliva av tillräckligt allsidig och intresseväckande beskaffenhet. Ej heller bör hovrättens domarbestånd bliva alltför fåtaligt utan lämna tillfälle till utbyte av åsikter och synpunkter i föreliggande frågor mellan ett större antal ledamöter. Med en alltför snäv krets av domare, som sättas att en längre tid samarbeta under tämligen ensartade förhållanden, föreligger alltid faran av en viss ensidighet och begränsning. Från nu angivna utgångspunkter torde antalet hovrätter icke böra överstiga sju eller sättas lägre än till fem. Jag utgår härvid ifrån att ur Svea hovrätt bör utbrytas åtminstone en norrländsk hovrätt samt att en västsvensk hovrätt inrättas i Göteborg. Den ytterligare uppdelning, som kan ifrågakomma, bör uppenbarligen i främsta rummet avse de norrländska länen.

Beträffande förslaget om anordnande av särskilda hovrättsting yttrade departementschefen, att det ej kunde förnekas att skäl talade för en sådan anordning ej minst med hänsyn till den större folkliga anknytning som rättsskipningen i överrätterna därigenom skulle vinna. Behovet av hovrättens större lättillgänglighet gjorde sig särskilt gällande i de grövre brottmålen. I dessa mål förekomme ofta en vidlyftig utredning genom vittnen, som vore bosatta i orten, ävensom personlig inställelse av den tilltalade. Därest, såsom departementschefen förordade, nämnd skulle medverka i de grövre brottmålen, låge jämväl häri ett skäl att giva förslaget sin anslutning i denna del. Huruvida jämväl i andra mål anordningen med hovrättsting kunde visa sig lämplig, vore i ej ringa grad beroende på det antal till vilket hovrätterna bestämdes. Skulle detta begränsas till fem, torde särskilt för de norrländska länen behovet av hovrättsting vara uppenbart. För sådant fall borde det tillkomma hovrätten att med hänsyn till ett måls beskaffenhet och övriga omständigheter själv avgöra, huruvida målet skulle handläggas i vanlig ordning eller vid hovrättsting.

I fråga om övergången till den nya rättegångsordningen anförde departementschefen, att ehuru det föreslagna nya förfarandet såvitt anginge tiden för dess införande måste behandlas som en enhet, det vore av vikt att, sedan grunderna för detsamma blivit i huvudsak godkända, alla åtgärder vidtoges, som kunde förmedla övergången till den nya ordningen. Under det att arbetet med den allmänna rättegångsreformen påginge, borde alltså till övervägande och avgörande upptagas sådana förslag till partiella reformer, som vore ägnade att underlätta det nya rättegångsskickets införande och tillika kunde utan olägenhet inpassas i den bestående ordningen. Frågan om de ytterligare åtgärder, som påkallades i anledning av lagstiftningens genomförande, borde uppenbarligen regleras i samband med dennas antagande. Bland de frågor vilka borde upptagas till slutlig behandling före den nya lagstiftningens antagande stode i förgrunden bl. a. spörsmålet om uppdelning av hovrätterna. Här om yttrade departementschefen:

'Såsom jag redan framhållit kräves för anordnande av muntlig förhandling i hovrätterna, att dessa erhålla en mera lokal förläggning. Antalet hovrätter har synt mig böra vara lägst fem och högst sju. En uppdelning synes sålunda böra ske av Svea och Göta hovrätter. Uppenbarligen måste denna delning vara genomförd och de nya hovrätterna kunna träda i verksamhet vid den tid, då den nya förhandlingsordningen skall tillämpas. Med hänsyn härtill torde

det vara lämpligt, att åtgärder snarast möjligt vidtagas för en delning av nämnda hovrätter. Härigenom vinnes, att de nybildade hovrätterna hunnit så att säga komma i gång och organisationen kunnat erhålla ökad stadga, innan det nya rättegångsskicket träder i kraft. Genom vidtagande i förväg av denna förändring torde övergången till den nya ordningen i hög grad underlättas.

Ehuru sålunda en uppdelning av hovrätterna är påkallad företrädesvis av hänsyn till den blivande rättegångsreformen, får det ej förbises, att skäl tala för en dylik delning även under nu gällande rättegångsordning. Visserligen har gjorts gällande, att med det för närvarande tillämpade skriftliga förfarandet i överrätterna det vore för parterna jämförelsevis likgiltigt var dessa äro belägna. En utflyttning av hovrätterna torde dock få anses i andra hänseenden medföra vissa fördelar. Dessa fördelar ha närmare utvecklats vid den tidigare behandlingen av frågan om upprättande av en hovrätt för de fyra nordligaste länen, och det torde icke vara nödvändigt att nu ingå härpå. Jag vill endast erinra om vikten av att hovrättens ledamöter erhålla tillfälle att leva och verka under de förhållanden, som i viss utsträckning sätta sin prägel på de till hovrätten fullföljda målen, samt om de svårigheter, som äro förenade med ledningen av ett verk av Svea hovrätts storlek. Beaktas bör även, att statsmakterna i princip uttalat sig för upprättande av en norrländsk hovrätt redan före genomförandet av en rättegångsreform.

Med hänsyn till det anförda finner jag lämpligt att, därest riktlinjerna för rättegångsreformen vinna riksdagens bifall, utredning snarast igångsättes rörande det antal hovrätter, som påkallas av ett reformerat förfarande, och om hovrätternas förläggning. Det ligger i sakens natur, att jag icke i frågans nuvarande läge kan intaga en bestämd ståndpunkt till därmed sammanhängande spörsmål. Dock synes som jag redan berört uppenbart, att en hovrätt bör hava sitt säte i Göteborg och att åtminstone en hovrätt bör förläggas till Norrland.'

I likalydande motioner, nr 214 i första kammaren av herr Reuterskiöld m. fl. och nr 360 i andra kammaren av herr Lindgren, förordades, att antalet hovrätter måtte bestämmas till nio därav tre i Norrland.

Särskilda utskottet biträdde i allt väsentligt propositionens ståndpunkt såväl i fråga om hovrätternas uppdelning och införande av hovrättsting som beträffande övergången till den nya rättegångsordningen. I sistnämnda hänseende anförde utskottet, att det syntes lämpligt att frågan om uppdelning av Svea och Göta hovrätter snarast toges under omprövning. Härvid torde särskilt spörsmålet om det lämpliga antalet hovrätter i Norrland och om deras förläggning böra övervägas. — Riksdagen anslöt sig till utskottets uttalanden i nu berörda delar. Under kamrarnas överläggningar framhölls av flera norrlandsrepresentanter nödvändigheten av att två hovrätter inrättades i Norrland.

När jag den 30 september 1932 för Kungl. Maj:t framlade förslag om utredning angående vissa partiella reformer på rättegångsväsendets område, framhöll jag att såsom förberedelse till rättegångsreformen en uppdelning av rikets hovrätter borde äga rum. På grund av det statsfinansiella läget syntes denna uppdelning tills vidare böra begränsas till vad som redan under nuvarande rättegångsordning finge anses vara påkallat av ett mera trängande be-

hov. Utredningen borde med hänsyn härtill allenast avse en uppdelning av Svea hovrätt på sådant sätt att en hovrätt komme att förläggas till Norrland. Den 16 december 1932 beslöt Kungl. Maj:t på min hemställan att lagrådets utlåtande skulle inhämtas över två lagförslag, avsedda att möjliggöra en delning av Svea hovrätt. Lagförslagen voro till innehållet överensstämmande med de för 1922 och 1923 års riksdagar framlagda förslagen utom beträffande tiden för lagarnas ikraftträdande, vilken nu ändrats till den 1 oktober 1934. I utlåtande den 30 december 1932 lämnade lagrådet — som icke yttrade sig om lämpligheten av den nya hovrättens inrättande — förslagen utan annan anmärkning än att lagrådet hemställde, att åt bestämmelserna om tiden för lagarnas ikraftträdande gäves det innehåll att lagarna skulle träda i kraft den 1 oktober 1934 eller den senare dag Konungen bestämde. Då jag därefter den 3 januari 1933 inför Kungl. Maj:t anmälde frågan om reglering av utgifterna under riksstatens andra huvudtitel, anmärkte jag att den inom justitiedepartementet igångsatta utredningen rörande delning av Svea hovrätt ej vore slutförd men hemställde att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till bestridande av kostnader för hovrättens delning beräkna visst belopp. Denna hemställan vann Kungl. Maj:ts bifall. Utredningen kunde emellertid icke fullbordas å sådan tid att proposition kunde föreläggas 1933 års riksdag.

Sedan processlagberedningen genom Kungl. Maj:ts remiss den 29 december 1933 anbefallts att verkställa utredning rörande uppdelning av Svea och Göta hovrätter samt till Kungl. Maj:t inkomma med det förslag vartill utredningen kunde föranleda, har beredningen — under förmålan att utredningen angående uppdelning av Göta hovrätt ännu icke slutförts — överlämnat ett den 22 december 1934 dagtecknat yttrande och förslag rörande uppdelning av Svea hovrätt. Inledningsvis har i yttrandet anförts, att beredningen vid fullgörande av sitt uppdrag utgått från den uppfattningen att frågan om hovrätternas uppdelning i vad på beredningen ankomme vore att bedöma med hänsyn till denna frågas betydelse för den tillämnade allmänna rättegångsreformen och förberedandet av denna reform samt att, ur de synpunkter beredningen sålunda ansåge sig ha att beakta, besvarandet av den föreliggande frågan i främsta rummet bleve beroende av gestaltningen av hovrättsförfarandet i en ny rättegångsordning. Efter redogörelse för den ståndpunkt processkommissionen i sitt år 1926 avgivna förslag intog till spörsmålen om rättegångsförfarandet i hovrätt och hovrättsorganisationen ävensom för behandlingen av dessa frågor i 1931 års proposition angående huvudgrunderna för en rättegångsreform, har beredningen anförts följande:

'Beredningen har under innevarande år till behandling upptagit frågan om hovrättsförfarandet och i detta ämne jämväl haft överläggningar med beredningens rådgivande nämnd. Enligt den preliminära ståndpunkt, till vilken beredningen därvid kommit, skulle detta förfarande i huvudsak vara anordnat på följande sätt.

I syfte att klarlägga parternas ståndpunkter och vilken bevisning de vilja åberopa anordnas ett förberedande förfarande. Detta sker genom skriftväx-

ling, men hovrätten har även möjlighet att för ändamålet inkalla parterna till muntligt förhör. Sedan målets beredande avslutats, skall hovrätten bestämma, huruvida muntlig huvudförhandling skall äga rum eller målet skall avgöras på handlingarna. I tvistemål skall muntlig huvudförhandling äga rum dels i regel då part begärt sådan förhandling och dels i annat fall om hovrätten finner sådan förhandling erforderlig för hörande av part personligen, vittne eller sakkunnig eller eljest för målets utredning. För brottmålsdel skall muntlig huvudförhandling äga rum dels i allmänhet då den tilltalade dömts till straffarbete eller åklagare fullföljer talan för brott, varå straffarbete kan följa, och dels i annat fall, då sådan förhandling finnes erforderlig för hörande av målsägande, vittne eller sakkunnig eller eljest för sakens utredning. Beträffande bevisningens förebringande skall gälla såsom allmän regel, att bevis, som upptagits vid underrätten, får i hovrätten framläggas genom återgivande av innehållet i protokoll och andra handlingar rörande bevisupptagningen. Det skall emellertid stå part öppet att i hovrätten ånyo omedelbart förebringa bevis, som upptagits vid underrätten, såvida ej hovrätten finner sådant förebringande uppenbart sakna betydelse, liksom även hovrätten kan självmant förordna om förnyad bevisupptagning. I den mån avgörandet i hovrätten beror av tilltron till utsaga av part, vittne eller sakkunnig, som hörts i underrätten, skall hovrätten i regel ej äga att göra ändring i underrättens dom med mindre den, som avgivit ut-sagan, hörts ånyo i hovrätten.

Ett hovrättsförfarande enligt nu angivna riktlinjer kräver med nödvändighet, att hovrätterna göras mera lättillgängliga för de rättssökande än nu är fallet. Visserligen innebär beredningens ståndpunkt i fråga om hovrättsförfarandet vissa jämkningar i den tidigare hävdade principen om obligatorisk muntlig förhandling i hovrätt. Jämväl enligt beredningens förslag skola emellertid i stor utsträckning parter, målsägande i brottmål, sakkunniga och vittnen ha att inställa sig i hovrätt vid muntlig förhandling. Det framstår då som ofrånkomligt att sådana anordningar träffas, att denna deras inställeskyldighet icke blir alltför betungande eller förorsakar dem oskäligen kostnader. Hovrätternas lättillgänglighet är ur statsekonomisk synpunkt av stor betydelse, enär eljest statsverkets utgifter för fri rättegång ävensom för vittnesersättningar och andra kostnader, då dessa skola utgå av statsmedel, komma att stiga i alltför hög grad. De nu antydda olägenheterna kunna ock befaras komma att medföra betydande svårigheter för tillämpning av ett muntligt hovrättsförfarande överhuvud taget och därigenom äventyra de fördelar man eftersträvar med ett dylikt förfarande.

För ernående av hovrätternas lättillgänglighet stå, såsom den föregående framställningen ger vid handen, två utvägar till buds: hovrätternas uppdelning och införande av hovrättsting. Enligt beredningens uppfattning måste i viss utsträckning båda dessa utvägar anlitas vid sidan av varandra. Genom anordnande av hovrättsting i hovrättsområdets från förläggningssorten mera avlägsna delar vinnas otvivelaktigt beaktansvärda fördelar. Särskilt i stora och omfattande mål med vidlyftig vittnesbevisning måste det ofta medföra besparing och lättnad, om hovrätten sammanträder å en för parter och vittnen mera välbelägen ort än förläggningssorten. Emellertid kan denna utväg icke anlitas i alltför betydande utsträckning. Att arbetet å en hovrättsavdelning mera regelbundet och under längre tidsperioder skall försiggå å annan ort än förläggningssorten måste, som ock lagrådet antytt, komma att inverka störande på arbetets jämna gång och medföra svårigheter i olika hänseenden. Den för de mer eller mindre talrika och långa resorna använda tiden går ock förlorad för hovrättens arbete. Ur statsekonomisk synpunkt kan anordningen, om den kommer till vidsträckt användning, medföra betydande utgifter såväl för hov-

rättsledamöternas och andra tjänstemäns resor och uppehälle under någon längre tid å annan ort som ock för erforderliga sammanträdes- och arbetslokaler. De långväga, ofta återkommande tingsresorna torde, särskilt för hovrättens något äldre ledamöter, bliva nog så betungande. På de nu angivna skälen måste enligt beredningens åsikt som allmän princip fasthållas, att hovrätternas antal göres så stort, att den övertvägande delen av hovrättens arbete kan fullgöras å den ordinarie förlägningsorten.

De skäl, som anförts mot en alltför långt gående uppdelning av hovrätterna, kunna förvisso icke förbises. På denna punkt har lagrådet i sitt förut återgivna yttrande framhållit starka betänkligheter mot inrättande av en hovrätt med allenast en avdelning. Detta uttalande synes dock främst åsyfta den av processkommissionen föreslagna hovrättsorganisationen med varje avdelning bestående av allenast tre ledamöter. Då lagrådet icke ur kvalitativ synpunkt framställt någon anmärkning mot en hovrätt med två avdelningar och alltså enligt kommissionens förslag bestående av sex ledamöter, torde från lagrådets utgångspunkt detta antal icke kunna betecknas som otillräckligt. I detta sammanhang må ock erinras därom, att hovrätten över Skåne och Blekinge vid sitt inrättande hade allenast en avdelning. Även om i en ny rättegångsordning det domföra antalet ledamöter i hovrätt kommer att minskas till tre eller fyra, föreligger dock ingen anledning antaga, att hovrättens domarebestånd därigenom skulle kunna nedbringas under det antal, som redan nu erfordras.

Ett övertvägande av de nu framhållna synpunkterna torde i fråga om hovrättsorganisationen för Norrland, varmed i detta sammanhang avses de fyra nordligaste länen, leda till att allenast två alternativ kunna ifrågakomma: det ena förläggande till Norrland av allenast en hovrätt och anordnande av hovrättsting i stor utsträckning och det andra förläggande till denna landsdel av två hovrätter, en för de båda nordliga och en för de två övriga länen, och anordnande av hovrättsting i mera begränsad omfattning.

De ifrågavarande fyra länen innehålla en areal av 242,086 kvadratkilometer eller mer än hälften av landets hela ytvidd. Denna areal fördelar sig på de olika länen på följande sätt: Norrbottens län 105,520, Västerbottens län 59,148, Jämtlands län 51,715, Västernorrlands län 25,703 kvadratkilometer.

Till belysning av avstånden mellan några av huvudorterna må nämnas, att Sundsvall är beläget omkring 20 mil från Östersund, omkring 7 mil från Härnösand, omkring 15 mil från Sollefteå, omkring 32 mil från Umeå, omkring 62 mil från Luleå och omkring 77 mil från Haparanda. Avstånden från Umeå utgöra till Östersund omkring 43 mil, till Luleå omkring 30 mil och till Haparanda omkring 45 mil. De angivna avstånden avse samtliga landsvägssträckan. I allmänhet äro järnvägssträckorna något längre.

Vad angår antalet mål inom ifrågavarande område hänvisas till bilagda statistik (Bilaga A).¹ Av denna framgår, att antalet av underrätterna genom slutligt utslag avgjorda civila mål (frånsett tredskovis avdömda och omedelbart medgivna) och kriminella mål utgjort i medeltal under åren 1931—1933: för Norrbottens län 2,778, för Västerbottens län 3,497, för Jämtlands län 1,670 och för Västernorrlands län 6,016. Beträffande sistnämnda län bör framhållas, att antalet mål under 1933 visar en betydande ökning i förhållande till de två föregående åren. En jämförelse med nyssnämnda arealuppgifter utvisar, att måltätheten utgjorde för Norrbottens län 2.63, för Västerbottens län 5.91, för dessa län tillsammans 3.81, för Jämtlands län 3.23, för Västernorrlands län 23.41 samt för sistnämnda båda län tillsammans 9.93, allt antal mål per 100 kvadratkilometer.

Beträffande antalet av Svea hovrätt genom slutligt utslag avgjorda mål inhämtas av bilagda på grundval av uppgifter från statistiska centralbyrån

¹ Här utesluten.

gjorda uppställning (Bilaga B),¹ att antalet utgjort i medeltal under åren 1931—1933: från underrätter i Norrbottens län 202, från underrätter i Västerbottens län 257, från underrätter i Jämtlands län 116 och från underrätter i Västernorrlands län 317. I fråga om sistnämnda siffra märkes, att den nyss omtalade ökningen i antalet underrättsmål under 1933 endast i mindre omfattning kunnat påverka denna siffra.

Även om den åberopade statistiken icke utgör något bevis för det antal mål, som kommer att fullföljas efter en ny rättegångsordning, torde den dock vara vägledande för bedömande av målens lokala fördelning. Med hänsyn härtill kan enligt beredningens åsikt med visshet fastställas, att vilken ort än väljes som förläggningssort för en för samtliga de fyra nordliga länen gemensam hovrätt en betydande del av de mål, i vilka muntlig förhandling skall äga rum, icke kunna behandlas å den ordinarie förläggningssorten. De med en inställelse å denna förenade kostnaderna och olägenheterna skulle i fråga om mera avlägsna delar av hovrättens domkrets bliva så betydande, att anordnande av hovrättsting i stor omfattning framstår som ofrånkomligt. Då måltätheten är i avtagande i riktning mot norr, skulle väl ur denna synpunkt en sydligare förläggning innebära större fördelar än en mera nordlig. Men även om hovrätten förlägges till ort inom de båda sydliga länen, skulle behovet av hovrättsting komma att starkt framträda. Sålunda skulle regelbundna hovrättsting med sannolikt stor varaktighet erfordras å orter inom de två nordliga länen. Med hänsyn till antalet mål från dessa län torde kunna förutses, att en av hovrättens avdelningar skulle under större delen av året få sin verksamhet förlagd utom den ordinarie förläggningssorten. Olägenheterna av en sådan anordning ha förut påvisats.

Inrättas två hovrätter i Norrland, kommer därigenom behovet av hovrättsting att betydligt minskas, då ett väsentligt större antal av de fullföljda målen kunna handläggas å hovrättens förläggningssort. Med hänsyn till de stora avstånden särskilt inom de båda nordligaste länen torde dock ett visst behov i detta hänseende alltjämt komma att kvarstå. Förlägges den nordliga hovrätten till Umeå, måste hovrättsting hållas i Luleå, liksom omvänt en förläggning till Luleå nödvändiggör hovrättsting i Umeå.

Vid övervägande av nu berörda synpunkter av processuell och ekonomisk art har beredningen icke kunnat undgå att finna starka skäl tala för inrättande av två hovrätter i Norrland. De med en sådan anordning förenade fördelarna måste enligt beredningens åsikt anses så betydande, att de betänkligheter, som ur andra synpunkter kunna göras gällande mot hovrätter med ett litet antal ledamöter, icke kunna tilläggas avgörande vikt.

Sedan beredningen härefter framhållit att de sakkunniga vilka år 1926 avgävo betänkande angående vissa ändringar i hovrätternas organisation och arbetssätt, förordade inrättandet av en särskild hovrätt för de båda nordligaste länen — en redogörelse för betänkandets innehåll i denna del har av mig i det föregående lämnats — har beredningen ytterligare anført:

Vid de överläggningar, som i detta ämne hållits med beredningens rådgivande nämnd, har inom nämnden enhälligt uttalats den meningen, att det nya rättegångsförfarandet nödvändiggjorde två hovrätter i Norrland. Beredningen vill jämväl framhålla, att vid de överläggningar, som under en av beredningen för utredning av förevarande spörsmål efter tillstånd av chefen för justitiedepartementet under sistlidna sommar företagen resa i Norrland hållits med representanter för olika städer, allmänt framhållits önskvärdheten av att i Norrland inrättas två hovrätter.

¹ Här införd, med tillägg av siffror för åren 1924—1930, såsom *bilaga B*.

I den diskussion, som förekommit angående den norrländska hovrättsfrågan, har spörsmålet om en lämplig rekrytering av hovrättens ledamotsbefattningar tilldragit sig uppmärksamhet. Sålunda har framhållits att särskilt med förläggning av en hovrätt så nordligt som till Norrbottens eller Västerbottens län skulle följa betydande svårigheter för en fullgod rekrytering. Att rekryteringen i viss mån kan komma att påverkas av förläggningens läge, torde vara obestriddt. Å andra sidan bör framhållas att, därest ett statsintresse anses påkalla förläggandet av ett ämbetsverk eller annan offentlig institution till någon viss del av landet, rekryteringsfrågan icke kan få utgöra ett hinder för detta syftes förverkligande; det ankommer på statsmakterna att vidtaga sådana anstalter som betrygga den önskvärda rekryteringen.

Vad angår de städer, Sundsvall, Härnösand och Östersund, som närmast torde ifrågakomma som förläggningssort för den nedre norrländska hovrätten, torde ej mot någon av dem i detta hänseende några grundade anmärkningar kunna riktas. I fråga om den övre norrländska hovrättens förläggningssort, Umeå eller Luleå, torde väl förhållandena te sig mindre gynnsamma. Ej heller beträffande dessa städer torde några avgörande betänkligheter ur nu angivna synpunkt föreligga. Envar av dem är förläggningssort för länsstyrelse och i den sistnämnda staden har biskopen över Luleå stift sitt säte. Före hovrättens förläggning till den stad, som bestämmes till förläggningssort, bör uppenbarligen tillses, att lämpliga bostäder mot skälig hyra stå till buds för hovrättens personal. Såsom i det följande skall framhållas, påkallas ock särskilda åtgärder för tillgodoseendet av de norrländska hovrätternas behov av aspiranter och vikarier.

I fråga om jurisdiktionsområdena för de två nya hovrätterna må erinras, att de tidigare framlagda förslagen om inrättande av en norrländsk hovrätt utgått från att dess område skulle omfatta Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. Inrättas nu två hovrätter i Norrland, kan ifrågasättas att till den sydligare av dessa hänföra även Hälsingland, eventuellt hela Gävleborgs län. Till den nordligare hovrättens jurisdiktionsområde skulle för sådant fall kunna läggas, förutom Västerbottens och Norrbottens län, jämval norra delen av Ångermanland (Ångermanlands norra domsaga och Örnköldsviks stad). Till förmån för en sådan anordning talar, att därigenom de båda hovrätternas organisation kunde något förstärkas. Å andra sidan torde det erbjuda vissa olägenheter att låta ett och samma län till olika delar lyda under skilda hovrätter, särskilt med hänsyn därtill att hovrätten i vissa fall är överinstans i förhållande till länsstyrelsen. Beredningen har stannat vid att Gävleborgs län i dess helhet bör åtminstone tillsvidare fortfarande lyda under Svea hovrätt. I följd härav skulle till den ena av de båda nya hovrätterna hänföras Västernorrlands och Jämtlands län samt den andra omfatta Västerbottens och Norrbottens län.

Frågan om den organisation, som lämpligen bör givas åt de nya hovrätterna, kan för närvarande bedömas allenast med hänsyn till nu gällande rättegångsordning.

Svea hovrätt arbetar sedan den 1 april 1929 på nio divisioner, var och en bestående av fem ledamöter. Av de förut omfördälda statistiska uppgifterna rörande antalet av nämnda hovrätt avgjorda mål under åren 1931—1933 framgår, att på varje division belöpa i genomsnitt 430 mål per år. De från vardera av de båda ifrågavarande hovrättsområdena härrörande målen motsvara en normal arbetsbelastning för en division. Att döma av de ovanberörda uppgifterna angående antalet av underrätterna avgjorda mål, torde särskilt för den sydligare hovrättens del en ökning i tillströmningen av mål vara att förutse. Beredningen utgår emellertid från att var och en av de nya hovrätterna bör organiseras på en division.

Vad angår ledningen för hovrätterna föreslogs såväl av processkommissionen som i 1926 års betänkande, att särskild president icke skulle utses för en hovrätt, som består av allenast en division, utan ledningen anförtros åt ett hovrättsråd såsom ordförande. I detta sammanhang kan ifrågasättas den ordningen beträffande de nya hovrätternas organisation, att dessa icke upprättas såsom självständiga domstolar utan utgöra allenast till de särskilda orterna utflyttade divisioner av Svea hovrätt, vilka i organisatoriskt hänseende fortfarande tillhöra denna. Det synes emellertid tvivelaktigt, om en sådan anordning skulle medföra någon vinst ur organisatorisk synpunkt. Visserligen torde, därest de nya hovrätterna göras till självständiga domstolar, det med hänsyn till deras ringa personaltillgång ofta komma att möta svårigheter att vid tillfälliga eller mera varaktiga ledigheter för ledamöter eller fiskaler eller för underdomare erhålla vikarier inom hovrätten; dylika svårigheter skulle undgås vid en anordning sådan som den nyss antydda. Samma syfte kan dock nås på annat sätt, nämligen genom en föreskrift om skyldighet för assessorer och fiskaler i Svea hovrätt att mottaga förordnanden att uppehålla dylika tjänster i eller under de norrländska hovrätterna. Ur rättsskipningens synpunkt är angeläget, att icke de nya hovrätterna från början framstå såsom ej fullt likvärdiga med övriga hovrätter. Med hänsyn härtill kan beredningen ej förorda, att de nya hovrätterna organiseras såsom allenast avdelningar av Svea hovrätt, utan de böra enligt beredningens mening upprättas såsom självständiga domstolar. Frågan huruvida president bör utses eller ledningen av hovrätten bör anförtros ett hovrättsråd har ur statsfinansiell synpunkt föga betydelse, då det rör sig endast om skillnaden mellan lönen för en president och för ett hovrättsråd, som tillika är ordförande. För hovrättens auktoritet torde det däremot ha stor betydelse, att dess verksamhet ledes av en person i presidents ställning. Enligt beredningens mening bör därför i spetsen för varje hovrätt stå en president. Denne bör tillika regelmässigt tjänstgöra såsom ordförande och deltaga i målens handläggning.

Beträffande antalet övriga ledamöter kunde ifrågasättas, att då presidenten sålunda bör deltaga i målens handläggning, detta antal inskränktes till fyra i varje hovrätt. Emellertid bör tagas i betraktande att presidenten med hänsyn till honom åvilande administrativa uppgifter icke torde i full utsträckning kunna tagas i anspråk för den dömande verksamheten. För undvikande av att vid en inträffande ökning av antalet till hovrätten inkommande mål balans uppstår bör ledamöternas antal ej sättas alltför lågt. Särskilt i en mindre hovrätt, där tillgången på vikarier är begränsad, är av vikt att vid ledigheter på grund av förfall eller av annan anledning ett tillräckligt antal ordinarie ledamöter alltid står till buds. Med hänsyn härtill har beredningen ansett övervägande skäl tala för att antalet ledamöter i varje hovrätt bestämmas till fem. Samtliga ledamotsbefattningar böra besättas med ordinarie innehavare. Var och en av de nya hovrätterna bör sålunda bestå av president och fem hovrättsråd.

Organisationen i övrigt av de nya hovrätterna bör avpassas efter vad som kan anses erforderligt med hänsyn till att varje hovrätt består av allenast en division. Med all sannolikhet torde sekreterare-, advokatfiskals-, aktuarie- och arkivariegöromålen icke bliva mera betungande än att de kunna utföras av en befattningshavare, eventuellt med biträde av amanuenser.

Av de ovan anmärkta rättsstatistiska uppgifterna torde framgå, att efter avskiljande från Svea hovrätts domsområde av de fyra nordligaste länen full sysselsättning i nämnda hovrätt icke kan beredas åt större antal divisioner än sju. Antalet divisioner i Svea hovrätt torde därför böra minskas med två. Organisationen i övrigt av nämnda hovrätt bör undergå sådana förändringar, som svara mot minskningen av antalet divisioner i hovrätten.

Vad därefter angår frågan om förläggningssorterna för de norrländska hovrätterna bör med hänsyn till det nya förfarandet avgörande vikt fästas därvid, att hovrätterna förläggas till sådana orter som för parter och andra, vilka ha att inställa sig där, äro lättast tillgängliga. Den sydligare av de båda hovrätterna torde ur nu angivna synpunkt böra förläggas till någon ort inom Västernorrlands län. Såsom tidigare framhållits är måltätheten för detta län väsentligt större än för Jämtlands län. Inom Västernorrlands län torde allenast någon av städerna Sundsvall och Härnösand kunna ifrågakomma. Enligt beredningens mening måste Sundsvall anses vara den lämpligaste förläggningssorten. Visserligen torde för Ängermanlands vidkommande Härnösand vara att föredraga, men i förhållande till Jämtlands län har Sundsvall ett vida fördelaktigare läge. Ej heller för Ängermanland kan en förläggning till Sundsvall sägas innebära större olägenheter ur synpunkten av hovrättens lättillgänglighet. Enligt den förut åberopade statistiken belöper av antalet av underätterna inom Västernorrlands län avgjorda mål mer än hälften på underätterna i Medelpad. I fråga om möjligheterna att i Sundsvall erhålla ämbetslokaler för hovrätten må anmärkas, att stadsfullmäktige därstädes förklarat sig villiga att för ändamålet kostnadsfritt ställa till statsverkets förfogande vissa utrymmen i det s. k. Hedbergiska huset samt att för lokalernas iordningställande och inredning anslå ett belopp av 20,000 kronor. Vid beredningens besök i Sundsvall har av representanter för staden upplysts, att staden, som för egen räkning behövde disponera lokalerna i Hedbergiska huset, kunde antagas vara villig att på egen bekostnad uppföra nybyggnad för hovrätten. Enligt beredningens mening är sistnämnda alternativ att föredraga.

Såsom förläggningssort för en hovrätt omfattande Västerbottens och Norrbottens län torde allenast någon av städerna Umeå och Luleå kunna ifrågakomma. Att träffa ett val mellan dessa båda städer erbjuder ur olika synpunkter stora svårigheter. Med hänsyn till måltätheten synes ett visst företräde böra tillkomma Umeå. Å andra sidan talar till förmån för hovrättens förläggning till Luleå, att denna stad är väsentligt mera välbelägen i förhållande till de vidsträckta nordliga delarna av hovrättsområdet med deras ganska betydande målantal. Dessutom må framhållas, att för den folkrika Västerbottens norra domsaga och Skellefteå stad förbindelserna med Luleå ej äro avsevärt sämre än förbindelserna med Umeå. Vid beredningens besök i Luleå har anförts, att ur rikssynpunkt starka skäl kunde åberopas för att en statsinstitution med en hovrätts auktoritet förlades till landets nordligaste del. Vid övervägande av de olika på frågan inverkan synpunkterna har beredningen, om än med tvekan, stannat vid den uppfattningen, att hovrätten bör förläggas till Luleå.

I fråga om tillgången på ämbetslokaler för hovrätten må anföras, att i Umeå synnerligen lämpliga lokaler kunna beredas i den staten tillhöriga gamla seminariebyggnaden, vars iordningställande stadsfullmäktige förklarat sig villiga att bekosta. Stadsfullmäktige i Luleå ha erbjudit sig att hyresfritt i stadens hamnförvaltningsbyggnad tillhandahålla för hovrätten behövliga lokaler, vilka torde vara lämpliga för ändamålet.

Beträffande slutligen genomförandet av den nya hovrättsorganisationen har processlagberedningen erinrat om de i 1931 års proposition gjorda, av riksdagen gillade uttalandena rörande åtgärder för underlättande av övergången till det nya rättegångsskicket. I denna del har beredningen anförts:

'Sedan denna fråga behandlats av 1931 års riksdag, har enligt beredningens uppfattning icke tillkommit någon omständighet av beskaffenhet att rubba denna ståndpunkt. Beredningen anser sig i detta sammanhang böra framhålla,

att jämväl för den nuvarande hovrättsprocessen hovrätternas lättillgänglighet är av stor betydelse. Redan enligt rättegångsbalkens ursprungliga lydelse gällde, att hovrätten kunde på parts begäran eller av eget initiativ anordna muntligt förhör. I motiven till lagen den 14 juni 1901 om ändring i vissa delar av rättegångsbalken framhålles önskvärdheten av att denna utväg för avhjälpande av brister i målens utredning måtte i större utsträckning komma till användning, och de bestämmelser om muntliga förhör, som i detta sammanhang upptogs i 26 kap. 15 § och 27 kap. 15 § rättegångsbalken, hade till syfte att befordra en sådan utveckling. Till de ogynnsamma omständigheter, som hittills stått hindrande i vägen häremot, äro otvivelaktigt att hänföra de för många rättssökande stora avstånden till hovrättens förläggningssort och de betungande kostnader, som ofta skulle ådragas parterna genom en inställelse i hovrätten. Medan i våra underrätter det muntliga och omedelbara förfarandet under det sista årtiondet vunnit allt starkare fäste och alltmera inskränkt den skriftlighet, som hotat att också där intränga, har någon motsvarande tendens att i hovrättsförfarandet bereda rum för muntligheten i stort sett icke förmärkts. Enligt beredningens åsikt är det såväl ur allmän rättsskipnings-synpunkt som för förberedande av ett framtida muntligt hovrättsförfarande av vikt att den i lagen anvisade utvägen med muntliga förhör kommer till den vidsträcktare användning, som lagstiftaren avsett och att de yttre hindren här för snarast så vitt möjligt undanröjas. Detta syfte torde för Norrlands vidkommande endast kunna vinnas därigenom att redan nu två hovrätter inrättas i denna del av landet. I detta sammanhang må framhållas, att nuvarande rättegångsordning saknar den utväg för hovrättens större lättillgänglighet, som anordnande av hovrättsting komme att innebära. Att redan nu inrätta två hovrätter för Norrland kan enligt beredningens mening icke väcka större betänkligheter än som kunna göras gällande mot en sådan organisation vid dess genomförande i samband med en rättegångsreform. Beredningen vill slutligen framhålla att, därest den föreslagna organisationen av statsfinansiella eller andra skäl anses icke böra genomföras i ett sammanhang, övertvägande skäl tala för, att den nordligare av de båda hovrätterna först inrättas. Beredningen ansluter sig på denna punkt helt till den uppfattning, som uttalats av 1926 års hovrättssakkunniga.

Processlagberedningens yttrande innefattar ordförandens, f. d. justitierådet Gärdes, samt ledamoten professorn Engströmers mening. Ledamoten av beredningen, revisionssekreteraren Santesson, har avgivit särskilt yttrande av följande innehåll:

'I likhet med beredningens övriga ledamöter anser jag, att efter genomförande av ett hovrättsförfarande, byggt på de av beredningen angivna grunderna, behov föreligger av två hovrätter i de fyra nordligaste länen. Med allenast en hovrätt i dessa län torde det möta stora svårigheter att — även om hovrätten i viss utsträckning håller sammanträden på annan plats än förläggningssorten — upprätthålla en i huvudsak muntlig hovrättsprocess. Det synes mig även lämpligt, att domkretsarna för dessa hovrätter bestämmas, för den ena till Västernorrlands och Jämtlands län samt för den andra till Västerbottens och Norrbottens län.

Vad angår förläggningssorten för de nya hovrätterna biträder jag beredningens uppfattning, att hovrätten för de två sydliga länen böra hava sitt säte i Sundsvall. Däremot kan jag icke dela beredningens mening, att hovrätten för de båda nordliga länen bör förläggas i Luleå. Det är visserligen riktigt, att nämnda stad är mera centralt belägen inom jurisdiktionsområdet än Umeå, men denna omständighet torde icke kunna tillerkännas avgörande betydelse.

I dessa trakter gå befolkningens förbindelser i huvudsak söderut och det torde vara mindre olägligt att befolkningen i Norrbottens län i viss utsträckning nödgas resa till Umeå än att befolkningen i Västerbottens län skall begiva sig till Luleå. Umeå är dessutom beläget i en av domsområdets tätast befolkade bygder och är kansliort för två domsagor under det att i Luleå icke finnes något domsagokansli. Härtill kommer, att Umeå ur rekryteringssynpunkt äger avgjort företräde. Enligt min mening bör därför hovrätten för övre Norrland förläggas i Umeå.

Ej heller kan jag ansluta mig till beredningens uppfattning, att redan nu två hovrätter böra inrättas i Norrland.

Statistiken rörande antalet fullföljda mål utvisar, att målen från de fyra nordligaste länen under nuvarande rättegångssätt bereda fullt arbete åt allenast två hovrättsdivisioner. Även om det är möjligt, att efter inrättande av två nya hovrätter antalet fullföljder kommer att ökas, kan man utgå från att för handläggning av de fullföljda målen icke erfordras mera än två förstärkta divisioner. De nya hovrätterna skulle därför komma att bestå av vardera en division. Olägenheterna av dylika små överrätter äro emellertid allmänt erkända. I yttrande med anledning av det år 1921 väckta förslaget om inrättande av en norrländsk hovrätt uttalade processkommissionen (prop. 108/1922 s. 38), efter omnämmande att i en del främmande länder överrätterna arbetade på allenast en avdelning, att detta borde anses såsom en nödfallsutväg, som blott undantagsvis finge anlitas. Erfarenheten från vårt land talade alldeles bestämt för önskvärdheten av att överrätterna ej gjordes för små. Kommissionen hade därför utgått från att varje överrätt borde få minst två avdelningar. Vid framläggande för 1923 års riksdag av förslag om inrättande av en hovrätt för de fyra nordligaste länen framhöll föredragande departementschefen (prop. 121/1923 s. 50), att han på det bestämdaste måste avråda ifrån att då upprätta en hovrätt med mindre än två divisioner. Jämväl i sitt år 1926 avgivna betänkande (I s. 117) framhöll processkommissionen olägenheterna av hovrätter innefattande endast en dömande avdelning, och i sitt yttrande över betänkandet fann lagrådet (prop. 80/1931 s. 181) angeläget att betona, att man icke finge gå för långt i styckning av hovrätterna; på mindre än två avdelningar borde enligt lagrådets mening ingen hovrätt arbeta, i all synnerhet om det funnes nödvändigt att organisera dessa avdelningar med endast tre ledamöter på varje.

De olägenheter, som i nämnda uttalande avses, äro naturligen svårigheterna att i en hovrätt bestående av endast en division ordna arbetet på lämpligt sätt och framför allt att inom densamma upprätthålla en domarkår med de höga kvalifikationer, som böra finnas i en överrätt. Svårigheter möta att inom hovrätten erhålla önskvärd domarerfarenhet och personlig duglighet. Fara föreligger för ensidighet och slappande intresse. Med de ogynnsamma arbets- och befodringsförhållandena följer svårighet att erhålla aspiranter till det antal, som erfordras för möjliggörande av ett lämpligt urval. Särskilt om en hovrätt med denna svaga organisation förlägges i övre Norrland, där även av andra skäl vanskligheter möta att ernå tillfredsställande rekrytering, föreligger fara att hovrätten icke kommer att motsvara de krav, som ställas på en överdomstol.

Till gendrivanande av de nu antydda synpunkterna kan icke anföras, att det efter genomförande av en rättegångsreform dock blir erforderligt att inrätta två norrländska hovrätter. Det kan nämligen antagas, att dessa hovrätter måste göras betydligt starkare än som är möjligt under nuvarande rättegångsordning. Det muntliga förfarandet medför en så väsentlig ökning av överrätternas arbete, att målen från de fyra nordligaste länen antagligen komma att bereda full sysselsättning åt två hovrätter med vardera två divisioner. Därest hovrätterna i någon större omfattning skola hålla hovrättsting å annan plats

än förläggningsorten synes det för övrigt icke möjligt att organisera dem med mindre än två avdelningar. Även om, såsom riksdagen år 1931 förordade, det domföra antalet bestämmes till fyra, komma därför de nya hovrätterna att bli större än de nu ifrågasatta. Härtill kommer, att det, efter införande av muntlighet och omedelbarhet i andra instans, är nödvändigt att göra hovrätterna lätt tillgängliga och att därför hänsynen till de med små hovrätter förenade olägenheterna måste vika. Men att under nuvarande rättegångssätt, då hovrätternas lättillgänglighet är av underordnad betydelse, taga de risker, som äro förbundna med dylika svaga domstolar, synes icke tillrådligt.

Ehuru jag sålunda icke kan biträda förslaget om inrättande redan nu av två norrländska hovrätter, finner jag dock önskvärt att åtgärder så snart ske kan vidtagas för förberedande av den överrättsorganisation, som kommer att bli erforderlig efter genomförande av en rättegångsreform. Detta syfte torde kunna vinnas genom upprättande av en hovrätt i Norrland, gemensam för de fyra nordligaste länen. Med upprättande av den andra hovrätten kan därefter anstå till den övergångstid, som måste stadgas för den nya ordningens ikraftträdande. Därest domsområdet för den hovrätt, som nu inrättas, bestämmes på angivet sätt, kan hovrätten organiseras med minst två divisioner. Härigenom undvikas de olägenheter, som äro förenade med en svagare hovrätt. Då såsom redan berörts de norrländska hovrätterna vid ett förändrat rättegångssätt torde böra bestå av två divisioner, synes hovrättens organisation kunna bibehållas i huvudsak oförändrad efter reformens genomförande. Skulle, särskilt om bestämmelserna rörande domförhet ändras, någon minskning av personalen påkallas i samband med reformens ikraftträdande, torde denna lätteligen kunna ske då den andra hovrätten upprättas. Ej heller med hänsyn till frågan om lokaler för den nya hovrätten lära några svårigheter möta därest hovrättsorganisationen på detta sätt utbygges i två etapper. Även om den först inrättade hovrätten vid reformens genomförande skulle komma att minskas, torde dock behovet av lokaler bli minst lika stort. Vid muntlig förhandling krävas nämligen avsevärt större utrymmen än vid tillämpning av det nuvarande skriftliga förfarandet. Det är för övrigt uppenbart, att även om två hovrätter nu inrättas, man vid anskaffande av lokaler åt desamma måste taga hänsyn till den ökning av lokalbehovet, som kommer att inträda vid övergång till muntligt förfarande.

Den nya hovrätt, som sålunda enligt min mening nu bör upprättas, bör naturligen förläggas till någon av de två orter, vilka såsom ovan framhållits efter rättegångsreformens genomförande kunna antagas bli säte för en hovrätt, nämligen Sundsvall och Umeå. Visserligen är det med hänsyn till det nu tillämpade förfarandet i andra instans av mindre vikt å vilken av nämnda platser hovrätten förlägges. Då emellertid en förläggning till Sundsvall, vilken skulle vara fördelaktig för huvuddelen av befolkningen i Västernorrlands och Jämtlands län, icke i förhållande till den nuvarande förläggningen av Svea hovrätt skulle medföra någon försämring för befolkningen i Västerbottens och Norrbottens län, men däremot en förläggning till Umeå skulle innebära en avsevärd försämring för invånarna i förstnämnda båda län, torde Sundsvall i detta fall vara att föredraga.

Vad angår storleken av den nya hovrätten synas tillgängliga siffror tala för att denna bestämmes till två divisioner. Måhända erfordras dock någon förstärkning av arbetskrafterna. På frågan om hovrättens organisation saknar jag emellertid anledning att nu ingå.

Svea hovrätt har efter remiss avgivit yttrande över processlagberedningens utredning. Yttrandet torde få fogas vid statsrådsprotokollet såsom *bilaga C*.

Frågan huruvida Svea hovrätt bör redan under nu rådande rättegångsskick uppdelas samt när och hur en sådan uppdelning skall äga rum har hovrätten funnit böra besvaras med tanke på vad som är bäst ägnat att bereda vägen för den tillämnade allmänna rättegångsreformen. Hovrätten har förklarat sig vara med processlagberedningen ense därom att, med ett hovrättsförfarande anordnat efter de av beredningen angivna riktlinjerna, mål från de fyra nordligaste länen icke lämpligen kunna upptagas av Svea hovrätt. Emellertid har hovrätten avstyrkt förslaget att vid lösandet av Norrlands hovrättsfråga inrätta hovrätter bestående av allenast en division. Härutinnan har hovrätten, efter att ha erinrat om de skäl som tidigare åberopats mot en sådan hovrättsorganisation, i huvudsak anfört följande:

Vad processlagberedningen anfört om det väntade behovet av hovrättsting vore enligt hovrättens mening icke något avgörande skäl emot inrättande av en för de fyra nordligaste länen gemensam hovrätt. Däremot kunde från denna synpunkt svårigheter möta att genomföra beredningens förslag om två nya hovrätters inrättande. Behovet av hovrättsting kunde nämligen icke fyllas av en hovrätt som bestode av allenast en division, när domfört antal ledamöter städse måste finnas tillgängligt på den ort, där hovrätten hade sitt säte. Häri låge ett viktigt skäl emot att, såvitt anginge den nya rättegångsordningen, räkna med färre ledamöter än som motsvarade domfört antal för två divisioner. Såväl under den nya som under den nu gällande ordningen skulle svårigheter motsvarande de nyss berörda i många fall uppstå vid semester, sjukdom eller annat förfall för ledamöter. Särskilt sedan numera grundsatsen blivit fastslagen att arbetsbalans ej finge uppkomma, vore det även nödvändigt att hovrättens organisation ägde den elasticitet som erfordrades för att möta en tillfällig ökning av arbetsbördan. Vid en hovrätt som bestode av allenast en division kunde alltför lätt stockningar uppstå, vilka inom en större hovrätt jämförelsevis lätt kunnat undvikas genom en utjämning av arbetsbördan divisionerna emellan. Den av processlagberedningen ifrågasatta utvägen att lösa dessa svårigheter genom att stadga skyldighet för befattningshavare i Svea hovrätt att mottaga förordnande i de norrländska hovrätterna bleve — om den överhuvud kunde i alla fall förverkligas — förenad med betydande olägenheter och kostnader. Ju mindre en hovrätt vore, dess större svårigheter mötte dessutom att vid hovrätten knyta det antal väl kvalificerade jurister som erfordrades för att på ett tillfredsställande sätt fylla de krav som numera ställdes på hovrätterna i fråga om att ställa juridiskt skolad arbetskraft till underlydande härads- och rådhusrätters förfogande. Överhuvud kunde svårigheter uppstå att vederbörligen upprätthålla kravet på domaraspiranternas kvalifikationer, då de dugligaste aspiranterna kunde förväntas i regel söka sig till de större hovrätterna, där utbildningen vore mera mångsidig och befodringsutsikterna för väl kvalificerade jurister i allmänhet bättre. Om sålunda inrättandet av hovrätter bestående av allenast en division överhuvud vore olyckligt, gällde detta alldeles särskilt beträffande en hovrätt förlagd till landets nordligaste delar. Rekryteringen av en sådan hovrätt bleve förenad med särskilda svårigheter.

Hovrätten har vidare yttrat att det för närvarande saknades nödiga hållpunkter för säkra beräkningar av huruvida tillräckliga arbetsuppgifter komme att efter rättegångsreformens genomförande finnas för två norrländska hovrätter med vardera minst två divisioner. Enligt hovrättens mening kunde man för de ifrågavarande länen icke utan fara för överorganisation räkna med

en så hög siffra som fyra hovrättsdivisioner. Därest ett avgörande redan nu träffades, torde sålunda försiktigheten bjuda att man byggde den nya ordningen på en organisation med en norrländsk hovrätt om högst tre divisioner och läte frågan om inrättande av ytterligare en norrländsk hovrätt vila tills behovet därav blivit av erfarenheten bestyrkt. Även om, i strid mot vad hovrätten antagit, den nya ordningen ansåges kräva två hovrätter, borde detta icke föranleda att en sådan splittring av hovrätterna redan nu ägde rum. Om hovräftsfrågan skulle vinna sin lösning inom de närmaste åren, erbjöde inrättandet av en för de fyra nordligaste länen gemensam hovrätt den enda tillräddliga utvägen. Sedan emellertid processreformen genom 1931 års riksdagsbeslut och processlagberedningens raskt fortskridande arbete tagit avgörande steg mot en snar lösning, kunde det knappast anses välbetänkt att skrida till beslut i den norrländska hovräftsfrågan, innan sådan klarhet vunnits angående hovrättens framtida organisation, lokalbehov med mera, att hovrättens rekrytering och utrustning kunde direkt anpassas efter den nya ordningen. — Skulle processlagberedningens förslag i vad det avsåge två norrländska hovrätter upptagas trots de betänkligheter som reste sig däremot, förtjänade enligt Svea hovrätts mening Umeå företrädet såsom förläggningssort för den nordligaste hovrätten. För den sydligare förordades Härnösand.

En ledamot i hovrätten har avgivit särskilt yttrande, däri framhållits att en norrländsk hovrätt snarast borde komma till stånd oberoende av processreformen; dock borde en hovrätt med mindre än två divisioner ej ifrågakomma.

Den lämnade redogörelsen visar att flera olika skäl kunna anföras för uppdelning av de nuvarande hovrätterna. Frågan om delning av Svea hovrätt blev aktuell genom denna hovrätts av arbetsbördans tillväxt föranledda utvidgning. Under en följd av år stod nämnda synpunkt i förgrunden. Därtill anknöts hänsyn till den utbredda opinionen i Norrland för inrättande av en hovrätt där och till de olägenheter ur rättsskipningens synpunkt som äro förbundna med de stora avstånden till hovrättens förläggningssort. För min del kan jag till fullo ansluta mig till den uppfattningen att en uppdelning av Svea hovrätt är en angelägenhet av stor vikt redan under gällande rättegångsordning. Att hovrätten ur administrativ synpunkt har en alltför stor personal och ett alltför vidsträckt ämbetsområde ligger i öppen dag och har även av hovrätten själv vitsordats i dess år 1921 avgivna utlåtande i anledning av riksdagsskrivelsen samma år rörande inrättande av en norrländsk hovrätt. En följd av hovrättens storlek måste med nödvändighet bliva, att mera direkt beröring med underrätternas domare endast i mindre utsträckning kan komma i fråga, och en närmare kännedom om förhållandena i underrätterna försvåras för presidenten och hovrättens ledamöter, till men för handläggningen av de på hovrätten ankommande ärenden av administrativ natur, för vilka en sådan kännedom är av betydelse. Hovrättsområdets stora omfattning är ock till hinder för den uppsikt över underdomstolarnas verksamhet som enligt lag åligger hovrätten. Ledamöterna i hovrätten kunna icke erhålla den på personlig erfarenhet grundade djupare inblick i förhållandena inom avlägsnare delar av juris-

**Departements-
chefen.**

diktionsområdet, som utgör en väsentlig förutsättning såväl för materiellt riktiga domsavgöranden som ock för att domstolens verksamhet skall bliva med förtroende omfattad av allmänheten. Med hänsyn till de i flera avseenden egenartade drag som Norrland företer i fråga om industri och näringsliv i övrigt, synes det särskilt betydelsefullt att rättsskipningens handhavare genom vistelse och verksamhet där vinna förtrogenhet med dessa förhållanden. Jag vill i detta sammanhang även understryka vad processlagberedningen i sitt nu avgivna yttrande anfört om betydelsen för den nuvarande hovrättsprocessen av att hovrätterna göras lättare tillgängliga för de rättssökande. Skola de år 1901 i rättegångsbalken införda bestämmelserna om muntliga förhör i hovrätt vinna någon som helst praktisk betydelse i fråga om mål från norra delarna av landet, lärer Svea hovrätt icke kunna bibehållas såsom domstol i andra instans för dessa områden. Verkställd undersökning synes utvisa att avståndet mellan hovrätten och vederbörande underrätter utövar ett synnerligen stort inflytande på frekvensen av sådana förhör. Av under åren 1930—1934 i Svea hovrätt hållna muntliga förhör i fullföljda mål, tillhoppa 36, förekommo sålunda 23 i mål från Stockholms rådhusrätt, 5 i mål från domstolar inom Stockholms län, 5 i mål från övriga delar av Svealand och endast 3 i mål från Norrland. Till jämförelse kan nämnas att under samma femårsperiod muntliga förhör i mål som fullföljts till de båda mindre hovrätterna utgjorde, i Göta hovrätt 14 och i hovrätten över Skåne och Blekinge likaledes 14.

Till de i och för sig vägande skäl som sålunda tala för att genomföra en delning av den för närvarande största hovrätten ha på senare tid kommit de särskilda omständigheter som äga samband med den tillämnade rättegångsreformen. På departementschefens förslag uttalade sig 1931 års riksdag för en snar prövning av spørsmålet om hovrätternas delning såsom en förberedelse till den reform, vars huvudgrunder samtidigt förelades riksdagen. Den av processlagberedningen sedermera verkställda utredningen — hittills slutförd endast såvitt angår Svea hovrätt — synes mig ha bragt frågan om denna hovrätts uppdelning i ett sådant läge att jag anser mig böra förorda att den nu upptages till avgörande i viss omfattning.

Det resultat vartill processlagberedningen kommit — nämligen att två hovrätter böra inrättas för Norrlands vidkommande — sammanfaller i viss mån med den ståndpunkt som redan år 1926 intogs av sakkunniga för utredning av frågan om hovrätternas organisation m. m. Uppfattningen att ifrågavarande spørsmål svärligen kan vinna sin lösning på det sätt att endast en hovrätt inrättas för hela Norrland eller större delen därav torde under senare år ha vunnit en allt större utbredning bland dem som haft tillfälle att närmare sätta sig in i förhållandena. Såsom 1926 års sakkunniga framhöllo finnes ingen plats som kan betecknas såsom centralpunkt för de norrländska länen, ej heller någon plats som i fråga om kommunikationer kan anses välbelägen för hela eller ens större delen av befolkningen i Norrland. Ur sådana synpunkter kunna mot varje förslag som går ut på inrättandet av en gemensam norrländsk hovrätt riktas vägande anmärkningar.

Sedan statsmakterna år 1931 i huvudsak angivit de riktlinjer efter vilka ar-

betet på processreformen borde bedrivas, har det framstått såsom i hög grad sannolikt att en reformerad hovrättsprocess skulle kräva mer än en hovrätt i Norrland. Inom processlagberedningen har nu också utan meningsskiljaktighet uttalats den uppfattningen att efter processreformen två hovrätter bliva erforderliga i de fyra nordligaste länen. Till denna ståndpunkt har beredningens rådgivande nämnd, såsom framgår av beredningens yttrande, enhälligt anslutit sig. Genom den verkställda utredningen synes det ställt utom tvivel att en sådan organisation måste komma till stånd, därest muntlighet och omedelbarhet skall kunna i erforderlig grad tillgodoses i hovrättsprocessen.

Som utgångspunkt för sitt bedömande av den norrländska hovrättsfrågan har processlagberedningen framhållit, att enligt de angivna riktlinjerna för hovrättsförfarandets gestaltning parter, målsägande i brottmål, sakkunniga och vittnen skulle ha att i stor utsträckning inställa sig i hovrätt för muntlig förhandling samt att det framstode som ofrånkomligt med hänsyn såväl till de enskildas som det allmännas kostnader att hovrätterna gjordes lättillgängliga. Enligt beredningens uppfattning vore eljest att befara att fördelarna av ett muntligt förfarande äventyrades.

Svea hovrätt har i sitt yttrande icke närmare inlåtit sig på denna fråga. I motsats mot beredningen anser emellertid hovrätten att den eftersträfvade lättillgängligheten kan vinnas med allenast en norrländsk hovrätt, samtidigt som hovrätten gör gällande att beredningen beräknat behovet av hovrättsting alltför stort och att de med denna anordning förenade olägenheterna av beredningen alltså överskattats. Av vad hovrätten sålunda framhållit synes endast kunna dragas den slutsatsen att enligt hovrättens mening en väsentlig del av de mål, vari muntlig förhandling skall äga rum, skola kunna handläggas på den ordinarie förläggningsorten.

Jag kan icke finna annat än att inom en domkrets, omfattande hela Norrland, en inställelse å hovrättens förläggningsort skulle, såsom ock beredningen framhållit, bliva ytterst betungande för en stor del av de rättssökande och jämväl i många fall väsentligt stegra statsverkets kostnader för fri rättegång m. m. För de rättssökande i hovrättssområdets mera avlägsna delar måste en sådan anordning ock framstå som obillig. Med all sannolikhet komme de nu antydda olägenheterna att visa sig så stora, att krav på en avsevärd begränsning av muntlighetsprincipen i hovrättsförfarandet snart skulle framkomma. Ur processreformens synpunkt måste det framstå som allt annat än önskvärt eller välbetänt att som förberedelse till denna planlägga en organisation, som hotar att redan från början sönderbryta en av dess viktigaste huvudprinciper.

Vill man bereda hovrättsrättsskipningen den lättillgänglighet, som den muntliga förhandlingen nödvändiggör, återstår, om allenast *en* norrländsk hovrätt inrättas, ingen annan utväg än att, såsom beredningen anvisat, i vidsträckt omfattning anordna hovrättsting. Uppenbart är, att det möter ganska stora svårigheter att med någon tillförlitlighet beräkna antalet mål, som skulle komma att handläggas vid hovrättsting och den tid, som härför skulle komma att åtgå. Med förläggning till Västernorrlands län av en gemensam norr-

ländsk hovrätt synes man dock kunna utgå ifrån att större delen av de mål från Västerbottens och Norrbottens län, vari muntlig förhandling bör äga rum, skulle komma att behandlas vid hovrättsting. Med ledning av de statistiska uppgifterna rörande antalet fullföljda mål torde årliga antalet av de mål från dessa län som skulle behandlas vid hovrättsting icke kunna sättas lägre än till 100—150. Då man tillika beaktar, att ifrågavarande mål enligt sakens natur äro de mera svårutredda, synes man berättigad antaga, att deras behandling kommer att motsvara omkring en fjärdedel av hovrättens hela arbetsbörda. Beredningens slutsats, att inrättande av en gemensam norrländsk hovrätt skulle komma att medföra att en av hovrättens divisioner under större delen av året skulle ha sin verksamhet utom förläggningssorten, synes alltså icke oberrättigad. De olägenheter av ekonomisk och annan art, som härvid äro oundvikliga, ha på ett övertygande sätt framhållits av beredningen.

Det ligger nära till hands att söka förklaringen till Svea hovrätts ståndpunkt däri, att hovrätten utgått ifrån att muntlig förhandling skulle komma till användning i väsentligt mindre utsträckning än beredningen förordat. Endast under denna förutsättning synes anordnande av hovrättsting kunna inskränkas på sätt hovrätten antytt. Jag vill då framhålla att beredningens förslag på denna punkt icke synes gå längre än vad en övertygande majoritet inom riksdagen vid behandlingen av grunderna för processreformen ansett lämpligt. Uti sitt yttrande över processkommissionens förslag har Svea hovrätt anslutit sig till kommissionens uppfattning att i hovrätt obligatorisk muntlig förhandling borde äga rum i samtliga fullföljda mål samt särskilt framhållit att, därest reformen ej på denna punkt gjordes tillräckligt effektiv, den skriftliga processen i stort sett komme att bestå för framtiden. För egen del är jag ock av den uppfattningen, att någon ytterligare beskärning av muntlighetsprincipen i hovrättsförfarandet icke torde böra ifrågakomma.

Det torde vara synnerligen önskvärt att de nya hovrätterna redan före reformens slutliga genomförande förläggas till de platser och givas de domsömråden som framdeles kunna antagas komma i fråga. Betydelsen av att, då det nya rättegångsskicket skall träda i tillämpning, organisationen hunnit erhålla stadga och domstolarnas ledamöter hunnit bliva förtrogna med de delvis säregna förhållandena inom respektive jurisdiktionsområden bör icke underskattas. Jag delar ock processlagberedningens uppfattning att det såväl ur allmän rättsskipningssynpunkt som för förberedande av ett framtida muntligt hovrättsförfarande är av vikt att den redan i gällande lag anvisade utvägen med muntliga förhör kommer till den vidsträcktare användning som lagstiftaren avsett och att de yttre hindren härför snarast såvitt möjligt undanröjas.

Mot förslaget har anförts dels att svårigheter skulle uppstå för en fullgod rekrytering av hovrätterna och dels att dessa bleve alltför små, särskilt under nuvarande rättegångsordning.

Vad angår den förstnämnda invändningen må anmärkas att den kan göras gällande oavsett vilken processordning som tillämpas. Om man ansåge denna invändning vara avgörande för frågan om nyorganisation under nuvarande rättegångsskick, skulle däri även ligga att man funne en allmän processreform

ogenomförbar i den utsträckning som hittills förutsatts. Såsom processlagberedningen framhållit ankommer det på statsmakterna att vidtaga anstalter för betryggande av den önskvärda rekryteringen; och det synes mig vara en fördel att man redan på ett tidigt stadium vinner erfarenhet rörande de anordningar som i detta hänseende kunna vara ändamålsenliga. Att sådana anordningar stå till buds torde vara otvivelaktigt och bekräftas även därav att man i fråga om andra offentliga institutioner i Norrland kommit till rätta med liknande spörsmål. Vad angår den första uppsättningen ledamöter och övriga befattningshavare i en norrländsk hovrätt är att märka, att ordinarie befattningshavare i hovrätt enligt gällande bestämmelser äro skyldiga att underkasta sig förflyttning till annan ort, dock att sådan skyldighet åligger de i varje grad yngre framför de äldre. Det torde dock kunna antagas, att tillämpning av dessa bestämmelser endast i mindre utsträckning skall behöva ifrågakomma beträffande ledamotstjänsterna. Med hänsyn bland annat därtill att ordförande- och vice ordförandearvodet lära böra utgå till de båda äldsta ledamöterna med högre belopp än som äro fastställda för de sydligare hovrätterna torde för dessa befattningar kunna påräknas mera erfarna ledamöter i de äldre hovrätterna med föregående längre tids hovrättstjänstgöring. Beträffande den framtida rekryteringen torde det icke vara ogrundat att antaga, att en hovrätt förlagd till en stad i Norrland skall draga till sig kompetenta norrländska jurister, något som med hänsyn till önskvärdheten av hovrättsledamöternas orientering i förhållandena inom hovrättsområdet måste betraktas såsom en stor fördel.

Icke heller den andra anmärkningen, som avser domarnes relativa fåtalighet, finner jag vara av beskaffenhet att böra föranleda uppskov med det föreliggande förslagets realiserande till dess rättegångsreformen i dess helhet kommer till stånd. Processlagberedningen har kommit till den uppfattningen att de nya hovrätterna böra bestå av president och fem ledamöter. Denna uppfattning synes välgrundad. Därest hovrätterna erhålla en sådan sammansättning, finner jag det högst osannolikt att befogade anmärkningar skola kunna riktas mot hovrätterna från den i diskussionen härom framförda synpunkten att hovrätten i kvalitativt hänseende icke skulle motsvara berättigade krav. En överrätt som för sin dömande verksamhet äger tillgång till hovrättens president jämte två andra äldre ledamöter torde icke kunna anses underlägsen en division i en större hovrätt. Det kan härutinnan erinras om att antalet ledamöter enligt den föreslagna organisationen skulle motsvara två divisioner av den sammansättning som processkommissionen föreslog i sitt betänkande av år 1926. Utgår man från att, såsom ock förutsattes vid behandlingen av denna fråga år 1931, det domföra antalet ledamöter i en ny rättegångslag fastställes till fyra, skulle för inrättande av två divisioner i de nu ifrågasatta hovrätterna erfordras endast två nya ledamöter. Om det med fog kunde göras gällande att en hovrätt bestående av sex ordinarie domare vore alltför svag för att väl kunna fylla sin uppgift, lär denna anmärkning även träffa en framtida hovrätt med åtta domare; skillnaden är uppenbarligen icke så stor

att den senare sammansättningen skulle kunna godtagas men däremot icke den förra.

Beträffande de invändningar mot hovrätter bestående av endast en division som gå ut därpå att en sådan hovrätt icke skulle äga de större hovrätternas möjligheter att möta tillfällig ökning i arbetsbördan eller andra störningar samt överhuvud att ordna arbetet på lämpligt sätt må till en början anmärkas att dessa synpunkter i främsta rummet kunde äga berättigande därest hovrätterna icke finge starkare sammansättning än en vanlig hovrättsdivision om fem ledamöter. Det nu föreliggande förslaget avser emellertid hovrätter av något starkare sammansättning, i det att även presidenten ingår såsom divisionsledamot. Ur nu ifrågavarande synpunkter är detta av icke oväsentlig betydelse. Som bekant föredragas målen i hovrätterna i närvaro av endast fyra ledamöter. Då det står hovrätterna fritt att ordna arbetsfördelningen mellan ledamöterna och tjänstgöringen i övrigt på sätt som vid varje tid bäst är ägnat att främja effektiviteten och undvika arbetsbalans, är det tydligt att den föreslagna sammansättningen med sex domare erbjuder goda möjligheter att möta tillfällig anhopning av mål och åstadkomma utjämning av arbetsbördan mellan ledamöterna inbördes.

Uti sitt yttrande har processlagberedningen framhållit att för en mindre hovrätt med dess jämförelsevis ringa personaltillgång vissa svårigheter kunde möta att vid tillfälliga eller mera varaktiga ledigheter för ledamöter eller fiskaler eller för underdomare erhålla vikarier inom hovrätten samt till förebyggande härav förordat föreskrift om skyldighet för assessorer och fiskaler i Svea hovrätt att mottaga vikariatsförordnanden i eller under de norrländska hovrätterna. Svea hovrätt har icke ansett sig kunna tillstyrka den av beredningen föreslagna anordningen och såsom skäl för sin ståndpunkt dels åberopat vissa praktiska olägenheter som skulle följa av en dylik anordning och dels anfört att därigenom skulle i stor utsträckning å Svea hovrätt överflyttas avgörandet i dessa frågor, något som vore ägnat att försvaga de små hovrätternas ställning.

Uppenbart erbjuder det en viss svårighet att bedöma i vad mån den av beredningen förordade anordningen behöver komma till användning. Att rekryteringen av aspiranter vid en mindre hovrätt kan komma att bli mera ojämn än vid en större ligger emellertid i sakens natur och bestyrkes jämväl av redan föreliggande erfarenhet. För motverkande av följderna av en sådan ojämnhet synes det mig riktigt att den större hovrättens bättre rekryteringsmöjligheter i mån av behov tagas i anspråk. Att härav för den större hovrätten skulle uppstå någon nämnvärd olägenhet har jag svårt att föreställa mig. Ej heller synes en dylik samverkan mellan de båda hovrätterna, som ju endast erfordras i sådana fall då den mindre hovrätten anser sig vara i behov av ytterligare arbetskraft, kunna verka menligt på den mindre hovrättens auktoritet. I allmänhet torde frågan kunna ordnas efter samråd mellan de båda hovrätternas presidenter.

Processlagberedningen har föreslagit att organisationen av de båda norrländska hovrätterna genomföres i ett sammanhang, men har, därest så icke

funnes böra ske, ansett övervägande skäl tala för att den nordligare av de båda hovrätterna först inrättades. Av det föregående framgår att jag är ense med processlagberedningen därutinnan att erforderliga organisationsförändringar böra vidtagas i god tid innan övergången sker till ett reformerat rättegångsskick. Emellertid skulle säkerligen nyorganisationen underlättas, om den bleve genomförd efter hand i skilda etapper. Att ur Svea hovrätt samtidigt utbrytas två divisioner innebär tydligen en ganska ingripande åtgärd. Till stöd för en uppdelning i två etapper talar även att rekryteringen av varje särskild hovrätt därigenom väsentligt underlättas. Jag vill därför förorda att åtgärder för närvarande vidtagas för inrättande av allenast *en* hovrätt i Norrland. I likhet med processlagberedningen och även 1926 års sakkunniga anser jag att början bör göras med den nordligare hovrätten, vars domsområde enligt hittills samstämmig uppfattning bör bli Västerbottens och Norrbottens län. Till spörsmålen om hovrättens förläggningsort och de kostnader som betingas av hovrättens inrättande vill jag återkomma i annat sammanhang. Därvid torde jag även få framlägga ett preciserat förslag rörande den personal som vid den nya hovrätten erfordras.

Hovrättens upprättande påkallar, såsom framgår av det förut sagda, vissa lagändringar. I 8 kap. 3 § rättegångsbalken bör sålunda vidtagas ändring, innebärande att Västerbottens och Norrbottens län skola höra under hovrätten för Övre Norrland. I den lag varigenom ändringen företages böra dessutom givas stadganden av liknande innebörd som de vilka upptagits i tidigare upprättade lagförslag i ämnet. I 3 § förordningen den 15 oktober 1880, innefattande särskilda föreskrifter angående lagfart, in-teckning och utmätning av järnväg, så ock i fråga om förvaltning av järnväg under konkurs bör vidtagas ändring motsvarande vad som tidigare härutinnan föreslagits. Tiden för de sålunda erforderliga lagarnas ikraftträdande torde böra bestämmas till den 1 oktober 1936 eller den senare dag Konungen bestämmer. I enlighet härmed ha lagförslag blivit upprättade.»

Föredraganden hemställer att lagrådets utlåtande över de ifrågavarande lagförslagen, av den lydelse *bilaga A*¹ till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten.

Ur protokollet:

Wilhelm von Schwerin.

¹ Denna bilaga, vilken är lika lydande med de vid propositionen fogade lagförslagen, har här nteslntits.

Bilaga B.

Av hovrätterna genom slutligt utslag avgjorda mål åren 1924—1933.

F r å n	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	Medeltal 1924—1933		
											Antal	%	
1 Norrbottens län	230	240	215	218	237	212	186	202	198	207	214	3.05	1
2 Västerbottens län	243	235	276	264	261	240	244	202	¹ 335	234	253	3.60	2
3 Summa	473	475	491	482	498	452	430	404	533	441	487	6.65	3
4 Västernorrlands län	399	430	413	406	359	314	333	279	327	344	362	5.16	4
5 Jämtlands län	227	244	230	203	210	160	139	124	110	115	176	2.51	5
6 Summa	626	674	643	609	569	474	472	403	437	459	538	7.67	6
7 Svea hovrätts domsområde i övrigt . .	3,128	3,158	3,057	3,048	3,155	2,951	2,891	2,921	2,994	3,121	3,042	43.34	7
8 Summa för Svea hovrätt	4,227	4,307	4,191	4,139	4,222	3,877	3,793	3,728	3,964	4,021	4,047	57.66	8
9 Göta hovrätt	2,155	1,865	1,899	1,835	1,948	1,812	1,750	1,674	1,862	1,939	1,874	26.70	9
10 Hovrätten över Skåne och Blekinge . .	1,239	1,157	1,118	1,072	1,085	1,111	1,035	1,050	1,052	1,057	1,098	15.64	10
11 Summa för hela riket	7,621	7,329	7,208	7,046	7,255	6,800	6,578	6,452	6,878	7,017	7,019	100.0	11

¹ Härav 79 expropriationsmål.

Bilaga C.

Till KONUNGEN.

Genom remiss den 17 januari 1935 har Kungl. Maj:t anbefallt Svea hovrätt att inom fyra veckor avgiva underdånigt utlåtande över en av processlagberedningen verkställd utredning rörande uppdelning av hovrätten. I anledning härav får hovrätten i underdånighet anföra följande.

Processlagberedningen har bedömt frågan om hovrättens uppdelning med hänsyn till denna frågas betydelse för den tillämnade allmänna rättegångsreformen och förberedandet av denna reform. Jämväl hovrätten anser sig böra vid ärendets prövning främst anlägga denna synpunkt. Sedan den vid 1931 års riksdag framlagda propositionen angående huvudgrunderna för en rättegångsreform i huvudsak vunnit anslutning från riksdagens sida och processlagberedningens arbete numera så fortskridit, att slutligt förslag i ämnet lärer vara att förvänta inom en nära framtid, böra spörsmålen om varje särskild hovrätts domkrets, organisation, förläggningssort och lokalbehov bedömas med hänsyn tagen i första hand till den väntade nya ordningen. Frågan huruvida Svea hovrätt bör redan under nu rådande rättegångsskick uppdelas samt när och hur en sådan uppdelning skall äga rum lärer sålunda böra besvaras med tanke på vad som är bäst ägnat att bereda vägen för den för landets rättsväsen så betydelsefulla reformen.

Hovrätten är med processlagberedningen ense därom att, med ett hovrättsförfarande anordnat efter de av beredningen angivna riktlinjerna, mål från de fyra nordligaste länen icke lämpligen kunna upptagas av Svea hovrätt. Norrlands hovrättsfråga måste sålunda hava vunnit sin lösning senast vid den tidpunkt då den nya ordningen träder i tillämpning.

Nästa fråga blir, huruvida rättsvårdens intresse kan förväntas bli bättre tillgodosett genom inrättande av två norrländska hovrätter eller genom inrättande av en för de fyra nordligaste länen gemensam hovrätt. Här om hava under diskussionerna om rättegångsreformen skilda meningar yppats. Enligt processkommissionens år 1926 avgivna förslag skulle för de fyra nordligaste länen inrättas två hovrätter, en i Sundsvall eller Härnösand för Västernorrlands och Jämtlands län och en i Umeå eller Luleå, omfattande Västerbottens och Norrbottens län. I sitt yttrande över kommissionens förslag manade lagrådet till försiktighet vid uppdelning av hovrätterna; på mindre än två avdelningar borde ingen hovrätt arbeta, i all synnerhet om det funnes nödvändigt att organisera dessa avdelningar med endast tre ledamöter på varje. I detta sammanhang förtjänar även erinras, att i ett av särskilda sakkunniga år 1926 avgivet betänkande angående ändringar i hovrätternas organisation, arbets sätt och löneförhållanden med mera föreslogs, under förutsättning att muntlig procedur i grövre brottmål infördes, inrättande av en ny hovrätt för de båda nordligaste länen med säte i Umeå. Det betänkande angående ordnande av vissa ekonomiska och organisatoriska förhållanden vid genomförande av den ifrågasatta rättegångsreformen, som år 1928 avgavs av särskilda sakkunniga, räknade med en hovrätt för de båda nordligaste länen och en för Västernorrlands och Jämtlands län. Enligt 1931 års förenämnda proposition borde ur Svea hovrätt utbrytas åtminstone en norrländsk hovrätt, en mening, som bi-

trädde av särskilda utskottet och riksdagen. I ett påföljande år av statsrådet och chefen för justitiedepartementet infordrat yttrande uttalade processlagberedningen, att beredningen visserligen ännu icke tagit slutlig ståndpunkt till de spörsmål, som kunde antagas inverka på frågan om hovrätternas antal och organisation, men, särskilt med hänsyn till angelägenheten av att varje hovrätt komme att sammansättas på minst två divisioner, funne i hög grad sannolikt, att beredningens förslag komme att innefatta förläggning till Norrland av allenast en hovrätt, omfattande de fyra nordligaste länen. Den 16 december 1932, då ett i ärendet upprättat lagförslag remitterades till lagrådet, yttrade departementschefen, bland annat, att en hovrätt åtminstone för närvarande icke borde organiseras på mindre än två divisioner, varav följde, att åt en norrländsk hovrätt ej borde givas ett mindre jurisdiktionsområde än de fyra nordligaste länen. Departementschefen erinrade, att denna uppfattning sammanföll med den, som legat till grund för 1923 års proposition och vunnit gillande av sammansatta stats- och första lagutskottet samt andra kammaren. Processlagberedningens föreliggande utredning utmynnar emellertid i ett förslag om inrättande av två nya hovrätter, den ena för de båda nordligaste länen med säte i Luleå, den andra för de båda sydligare med säte i Sundsvall.

Under diskussionen i detta ämne har till stöd för ett ökat antal hovrätter framför allt åberopats behovet av hovrättens större lättillgänglighet efter övergången till ett muntligt förfarande. Å andra sidan hava såsom skäl emot en alltför långt driven uppdelning anförts, förutom ekonomiska, jämväl organisatoriska skäl. På tal om ett äldre förslag, enligt vilket varje hovrätt skulle bestå av allenast en dömande avdelning, erinrar sålunda processkommissionen om den fara för ensidighet och begränsning av synvidden, som ofta följer av tvånget att under små förhållanden ständigt samarbeta med samma lilla krets av kolleger. En likformig rättstillämpning vore ock svårare att genomföra i ett flertal mindre hovrätter, och dessa bleve även mindre väl skickade såsom praktiska utbildningsanstalter för domare, i vilket hänseende hovrätterna spelade en stor roll. Förstnämnda skäl emot en vittgående splittring framhölls även i 1931 års proposition.

Svea hovrätt, som vid flera tillfällen haft att taga ställning till frågan om inrättandet av ett större antal hovrätter, har därvid uttalat starka betänkligheter emot en alltför långt driven klyvning. I sitt den 3 juni 1927 avgivna yttrande över processkommissionens betänkande anförde sålunda hovrätten, efter att hava erinrat om vad kommissionen uttalat angående den fara för ensidighet, som följer med en stark uppdelning av hovrätterna:

»Erkännes riktigheten härav — och enligt hovrättens mening innebär kommissionens uttalande en ofrånkomlig sanning — är det angeläget att noga pröva, huruvida en så långt driven spridning av överrättspersonalen som kommissionen tänker sig påkallas av ett verkligt behov.

Därvid är det tydligt, att om en fullt genomförd muntlighet och omedelbarhet skall genomföras i fråga om hovrättsförfarandet, inrättande av ett stort antal hovrätter näppeligen kan undvikas. Skall det vid underrätten förelupna förfarandet i huvudsak återupprepas, med andra ord parter, vittnen och andra inställa sig i samma omfattning som vid underrätten, måste staten genom lämplig förläggning av hovrätterna förebygga, att sådan inställelse blir oskäligt betungande.

Betänkandet innebär emellertid i själva verket ingalunda en sådan ytterlig form av muntlighet och omedelbarhet. I tvistemål och ringare brottmål skulle, efter genomförandet av hithörande punkter i betänkandet, underrättsprotokoll säkerligen förekomma i den utsträckning, att ny inställelse påkallades endast undantagsvis; och i än högre grad gäller detta därest, såsom hovrätten ämnar förorda, protokoll städse kommer att föras såväl beträffande parts yrkanden

och sakuppgifter som ock över vittnesmål. Risken för att såsom part eller vittne nödgas göra en resa till en hovrättsstad — en resa som under nuvarande kommunikationsförhållanden i allmänhet icke kan anses alltför besvärlig eller kostsam — kommer då att för varje medborgare ställa sig så obetydlig, att det knappast är av nöden att av hänsyn därtill genomföra den av kommissionen ifrågasatta utflyttningen av hovrättspersonalen, en åtgärd, som efter all sannolikhet skulle i längden sänka hovrätternas nivå.

När det däremot gäller de grövre brottmålen, ställer sig förhållandet onekligen annorlunda. I fråga om dessa innebär betänkandet en långt gående muntlighet och omedelbart. Även om man härutinnan ansluter sig till kommissionen, torde emellertid inrättande av ett antal nya hovrätter icke bliva nödvändigt.»

Hovrätten erinrar härefter om ett i hovrättens yttrande framfört förslag att anordna periodiskt återkommande hovrättsting i varje län samt fortsätter:

»Skulle detta förslag vinna avseende, torde ett i enlighet med betänkandet reformerat förfarande ej behöva medföra annan ökning av hovrätternas antal än att för de fyra norrländska länen inrättas en särskild hovrätt och Svea hovrätt undergår en däremot svarande personalminskning.»

En tillämpning av den preliminära ståndpunkt processlagberedningen i den remitterade utredningen intager beträffande hovrättsförfarandet torde leda till att muntlig förhandling förekommer i något mindre utsträckning än enligt 1931 års proposition, vilken i sin ordning härutinnan innebar en begränsning i jämförelse med vad av processkommissionen föreslagits. Då beredningen likväl, med frångående av sitt anförda yttrande av år 1932, förordat inrättande av två hovrätter, har till stöd därför främst åberopats, att om allenast en hovrätt för de fyra nordligaste länen komme till stånd, det bleve ofrånkomligt att i så stor utsträckning anordna hovrättsting, att en av hovrättens avdelningar skulle under större delen av året få sin verksamhet förlagd utom den ordinarie förläggningsorten.

Huruvida sistnämnda uttalande är riktigt beror tydligen på under vilka förutsättningar anordnandet av hovrättsting överhuvud skall anses påkallat, och sin ståndpunkt härutinnan har beredningen ej närmare angivit. Det vill emellertid synas som om behovet av hovrättsting beräknats alltför högt, förutsatt att beredningens preliminära ståndpunkt till frågan om hovrättsförfarandet förverkligas. Detta gäller i all synnerhet om, såsom på ett ställe i utredningen antydes, hovrättstingen åtminstone företrädesvis skola anordnas för handläggning av stora och omfattande mål med vidlyftig vittnesbevisning. Då hovrättstingen väl skulle få sin största betydelse för de grövre brottmålen, kan det förtjäna nämnas, att antalet sådana mål från de ifrågavarande länen, i vilka någon hållits häktad, är ganska ringa. Sålunda inkommo till hovrätten under vart och ett av åren 1932, 1933 och 1934 från Västernorrlands län respektive 11, 10 och 8 dylika mål, från Jämtlands län 2, 1 och 1, från Västerbottens län 8, 4 och 2 och från Norrbottens län 3, 3 och 4. Årliga genomsnittet utgjorde för hela området 19 mål, därav drygt hälften från Västernorrlands län. En mera ingående utredning av rättsfallsmaterialet från denna synpunkt erbjöde otvivelaktigt intresse.

Vad beredningen anför om det väntade behovet av hovrättsting är enligt Svea hovrätts mening icke något avgörande skäl emot inrättande av en för de fyra länen gemensam hovrätt. Däremot kunna från denna synpunkt svårigheter möta att genomföra beredningens förslag om två nya hovrätters inrättande. Även om detta förslag förverkligas, kommer behov av hovrättsting att kvarstå. Behovet lär emellertid icke kunna fyllas av en hovrätt, som består av allenast en, låt vara kanske förstärkt, division. Uppenbart är nämligen, att vissa brådskande frågor, såsom angående inhibition, prövning av

häktningsbeslut, förordnande av domarevikarie vid sjukdomsfall, måste kunna vinna omedelbar handläggning, och då det icke lärer låta sig göra att vid hovrättsting förflytta hovrättens kansli till tingsstället och betrakta detta såsom hovrättens förläggningssort, måste tydligen domfört antal ledamöter städse finnas tillgängligt på den ort, där hovrätten har sitt säte. Det torde få antagas vara processlagberedningens mening, att beträffande sammansättningen av hovrättsdivision, som håller ting, vanliga regler skola vinna tillämpning. Att varje gång hovrättsting skall hållas räkna med sådan tillfällig förstärkning av arbetskrafterna, som erfordras för att låta hovrätten svälla ut från en till två divisioner, synes icke vara tillrådligt.

I nu anförda förhållande ser hovrätten ett viktigt skäl emot att, såvitt angår den nya ordningen, räkna med hovrätter med färre ledamöter än som motsvara domfört antal för två divisioner. Såväl under den nya som under den nu gällande ordningen skulle svårigheter motsvarande de nyss berörda i många fall uppstå vid semester, sjukdom eller annat förfall för ledamöter. Särskilt sedan den betydelsefulla grundsatsen blivit fastslagen, att arbetsbalans ej får uppkomma, är det även nödvändigt, att hovrättens organisation äger den elasticitet, som erfordras för att möta en tillfällig ökning av arbetsbördan. Vid en hovrätt, som bestode av allenast en division, kunde alltför lätt stockningar uppstå, vilka inom en större hovrätt jämförelsevis lätt kunnat undvikas genom en utjämning av arbetsbördan divisionerna emellan. Processlagberedningen har hänvisat till möjligheten att lösa svårigheter av dessa slag genom en föreskrift om skyldighet för befattningshavare i Svea hovrätt att mottaga förordnande i de norrländska hovrätterna. Det ligger emellertid i öppen dag, att en sådan ordning — om den överhuvud kunde i alla fall förverkligas — bleve förenad med betydande olägenheter och kostnader. Frånsett de mera tillfälliga personalbehoven, måste varje sommar ledamöter i Svea hovrätt för tjänstgöring i de norrländska hovrätterna avbryta sitt arbete i förstnämnda hovrätt för att på hösten återvända dit. Vid bägge tillfällena uppstode svårigheter med avseende på mål, i vilkas behandling de deltagit men vilka ej hunnit slutföras.

Olägenheter liknande dem, som nu påvisats beträffande ledamöterna, kunde vid hovrätter med så knapp personaltillgång uppstå även beträffande andra befattningshavare, framför allt fiskalerna.

I det föregående har hänsyn tagits allenast till hovrätternas eget personalbehov. I viss mån likartade svårigheter skulle emellertid uppstå för dessa små hovrätter, då det gällde att fylla underlydande domstolars behov av juridiskt skolad arbetskraft. I detta hänseende ter sig situationen väsentligt annorlunda och vida vanskeligare numera än vad händelsen varit, då den norrländska hovrättsfrågan tidigare varit föremål för diskussion. Vad härom i det följande yttras hänför sig visserligen närmast till nu rådande ordning, men Svea hovrätt anser sig böra utgå ifrån att förhållandena efter rättegångsreformens genomförande komma att gestalta sig på väsentligen likartat sätt.

Flera skilda omständigheter — såsom behörighetsreglerna i gällande domsagostadga och i nådiga kungörelsen den 4 maj 1934 angående behörighet till vissa befattningar vid rådhusrätt, införandet av ett betydande antal sekretäreposter i domsagorna och anlitaandet av jurister med fiskalskompetens för arbetet med uppläggande av nya fastighetsböcker — medföra, att varje hovrätt måste hava till sitt förfogande ett avsevärt antal unga jurister med fiskalskompetens att vid behov ställas till härads- och rådhusrätternas disposition. Antalet i domsagorna sålunda tjänstgörande hovrättsjurister växlade under treårsperioden 1932—1934 inom Västernorrlands och Jämtlands län mellan 1 och 5, inom de båda nordligaste länen mellan 1 och 4 och för hela

området mellan 2 och 8. Även under loppet av ett och samma år hava betydande växlingar ägt rum. Allenast i begränsad omfattning hade dessa växlingar kunnat utjännas, om detta varit nödvändigt.

Ju mindre en hovrätt är, dess större svårigheter möta att vid hovrätten knyta det antal väl kvalificerade jurister som erfordras för att på ett tillfredsställande sätt fylla dessa krav. Det låter sig ej göra att bereda de unga juristerna lämplig sysselsättning under de tider, då deras tjänster ej tagas i anspråk ute på linjen, och att överhuvud på ett ändamålsenligt sätt ordna den växelverkan mellan utbildning vid underrätt och hovrätt, som utgör en grundtanke i det nu rådande systemet.

Med nu angivna svårighet sammanhänger nära en annan. Den unge juristens godkännande för fiskalstjänst i hovrätt äger numera avgörande betydelse för frågan om hans befordran på domarbanan, och en motsvarande regel torde väl bliva gällande även under den nya ordningen. Betänkligheter synas emellertid möta emot att anförtro denna prövning åt en hovrätt, som bestode av allenast en division. Dels bleve vid en sådan hovrätt tjänstgöringen mindre omväxlande och instruktiv, dels bleve rekryteringen lätt så begränsad, att hovrättens ledamöter saknade önskvärt tillfälle till urval bland ett flertal aspiranter. Överhuvud kunde svårigheter uppstå att vederbörligen upprätthålla kravet på domaraspiranternas kvalifikationer, då de dugligare aspiranterna kunde förväntas i regel söka sig till de större hovrätterna, där utbildningen vore mera mångsidig och befodringsutsikterna för väl kvalificerade jurister i allmänhet bättre. Om nu anförda grunder rent av ansåges böra föranleda, att hovrätten ej kunde få sig anförtrott att meddela sådant godkännande, varom här är fråga, förlorade uppenbarligen den förberedande tjänstgöringen i hovrätten mycket av sitt intresse för de unga domaraspiranterna och hovrätten finge stora svårigheter att förvärva och behålla denna tillgång på arbetskraft.

Av det sagda torde framgå, att en hovrätt av denna typ icke blott beträffande sina egna personalbehov utan även för sin uppgift att tillhandahålla underdomstolarna prövad arbetskraft bleve i hög grad beroende av de större hovrätterna. Då anskaffandet av erforderlig personal måste planmässigt och enhetligt ordnas, stode knappast någon annan utväg öppen än att Svea hovrätt finge i det huvudsakliga omhänderhava utbildningen även för de båda norrländska hovrätternas behov, sörja för att arbetskrafterna bleve på ändamålsenligaste sätt fördelad mellan de tre hovrätterna jämte underlydande domstolar samt tillse att domaraspiranterna finge den allsidiga och omväxlande utbildning, som domarkallet kräver. Även om förordnandena vid och under en norrländsk hovrätt formellt meddelades av denna, bleve det sålunda i stor utsträckning Svea hovrätt, som finge att i sak träffa avgörandet i dessa viktiga frågor. En sådan ordning vore ur flera synpunkter olycklig och ägnad att försvaga de små hovrätternas ställning.

Om av nu anförda grunder inrättandet av hovrätter bestående av allenast en division överhuvud är olyckligt, gäller detta alldeles särskilt beträffande en hovrätt förlagd till landets nordligaste delar. Det kan icke bestridas, att rekryteringen av en sådan hovrätt bleve förenad med särskilda svårigheter. I syfte att göra befattningarna mera tilldragande måste sannolikt utsikt att erhålla transport till lämplig befattning söderut i större eller mindre utsträckning hållas öppen. Blev sådan transport mera allmän, kunde hovrätten komma att lida brist på den omistliga tillgång, som den i mångåriga domarevärv mögnade erfarenheten giver. Faran härför blir uppenbarligen mindre, ju starkare hovrättens organisation är. Verksamheten blir av flera skäl mera lockande, och de bättre befodringsmöjligheterna inom hovrätten öka benägenheten att kvarstå. I detta sammanhang bör ock erinras, att så länge det förblir vanligt

att ledamöter i övriga hovrätter tagas i anspråk för uppgifter utanför hovrätten, möjlighet att erhålla sådana uppdrag även här måste stå öppen, om ej rekryteringen skall äventyras. Ju mindre hovrätten är, dess större svårigheter kunna emellertid härav föranledas. Om ej den norrländska hovrättsfrågans lösning skall medföra en besvikelse, är det av nu anförda skäl av synnerlig vikt, att åt hovrätten gives ett verksamhetsområde, som erbjuder tillräckligt omväxlande, betydande och intressanta arbetsuppgifter, och en organisation, som öppnar någorlunda tillfredsställande befodringsutsikter och gör det möjligt för hovrätten att åtminstone i avsevärd utsträckning taga ansvaret för juristutbildningen och själv sörja för sin rekrytering. Endast på detta sätt kan en fast grund skapas för hovrättens auktoritet.

Vad nu yttrats kan ej gendrivas med en erinran, att hovrätten över Skåne och Blekinge till en början bestod av allenast en division. Då denna hovrätt år 1821 trädde i verksamhet, arbetade hovrättsdivisionerna med starkare sammansättning än nu, något som i och för sig gav ökad auktoritet. Den nya hovrätten, som fick sin verksamhet förlagd till en del av landet, där rekryteringsmöjligheterna äro särskilt gynnsamma, bestod till en början av sju ordinarie ledamöter, vilket antal redan efter ett decennium ökades med två. Att märka är att de dåtida hovrätterna icke hade att på samma sätt som nu sörja för underrätternas personalbehov och något förbud emot arbetsbalans gällde ej.

Svea hovrätt nödgas sålunda avstyrka tanken att vid lösandet av Norrlands hovrättsfråga inrätta hovrätter bestående av allenast en division. Huruvida man för tiden efter rättegångsreformens genomförande bör räkna med två hovrätter för de fyra nordligaste länen beror följaktligen på huruvida det kan förväntas, att tillräckliga arbetsuppgifter då komma att finnas för två hovrätter med vardera minst två divisioner. I processreformens nuvarande läge saknas nödiga hållpunkter för säkra beräkningar härutinnan. En av processlagberedningens ledamöter har väl uttalat, att målen från nämnda län efter reformens genomförande antagligen komme att giva full sysselsättning åt två sådana hovrätter, men beredningens majoritet har ansett frågan om de nya hovrätternas organisation kunna för närvarande bedömas allenast med hänsyn till nu gällande rättegångsordning och har följaktligen ej gjort något uttalande angående personalbehovet i en framtid. Inom Svea hovrätt företagna beräkningar giva vid handen, att målen från de fyra nordligaste länen för närvarande kunna avarbetas av två divisioner. Till den del under en ny rättegångsordning muntligt förfarande skall vinna tillämpning, kommer otvivelaktigt detta att medföra ökat arbete, särskilt om därmed i avsevärd utsträckning skall följa skyldighet att hålla hovrättsting. Men vissa omständigheter kunna även förväntas verka i motsatt riktning. Om den nya ordningen infriar de därmed förknippade förhoppningarna om en bättre rättsskipning i första instans, bör därav följa en minskning av antalet fullföljda mål, och de mål, som alltjämt komma under hovrättens prövning, kunna förväntas vara bättre utredda och avdömda. Den ökning av rättegångskostnaderna i andra instans, som med den nya ordningen torde bliva oundviklig, läser även utöva en återhållande verkan beträffande fullföljden. Såvitt för närvarande kan bedömas, kan man sålunda för de ifrågavarande länen icke utan fara för överorganisation räkna med en så hög siffra som fyra hovrättsdivisioner eller en fördubbling av det nuvarande antalet. Skall ett avgörande redan nu träffas, läser sålunda försiktigheten bjuda, att man bygger den nya ordningen på en organisation med en norrländsk hovrätt om högst tre divisioner och låter frågan om inrättande av ytterligare en norrländsk hovrätt vila, tills behovet därav blivit av erfarenheten bestyrkt. Med allenast en norrländsk hovrätt komme väl hovrättens ledamöter att i större utsträckning betungas av skyl-

digheten att deltaga i hovrättsting, men hänsynen därtill måste stå tillbaka för de skäl som tala för den här förordade organisationen. Förstnämnda omständighet torde för övrigt, såsom i annat sammanhang blivit nämnt, knappast äga så stor vikt, som processlagberedningen velat tillmäta densamma.

En för de fyra länen gemensam hovrätt kan ej lämpligen förläggas till annan ort än Sundsvall, Härnösand eller Umeå. Bland dessa tre städer äga de båda förstnämnda enligt Svea hovrätts mening ett bestämt företräde framför allt på den grund, att en förläggning till Umeå för stora delar av befolkningen i de båda sydligare länen snarast skulle framstå såsom en försämring i förhållande till den nuvarande ordningen. Valet mellan Sundsvall och Härnösand erbjuder onekligen vissa svårigheter. Sundsvall är folkrikare och en mera utpräglad centralpunkt för det ekonomiska livet. Staden har en jämförelsevis stor rådhusrätt, och två betydande domsagor hava där tingshus med kansli. Förutsättningarna för utbildandet av en duglig advokatkår äro därför ock gynnsamma. Till förmån för Sundsvall har vidare åberopats stadens goda järnvägsförbindelser med Jämtlands län. Dess företräde härutinnan är ock obestridligt. Sedan såväl ostkustbanan som banan Härnösand—Sollefteå numera övertagits av staten, hava dock Härnösands förbindelser med nämnda län i vissa hänseenden något förbättrats. En hovrätts förläggande till Norrland blir emellertid till mest påtaglig nytta för den del av befolkningen, som är bosatt å förläggningssorten eller i dess närhet. Från denna synpunkt har Härnösand visst företräde genom sina goda järnvägsförbindelser med hovrättsområdets båda största befolkningscentra, Sundsvallsdistriktet och Ådalen. Även för det övriga Ångermanland är Härnösand att föredraga och blir det, särskilt med motorismens utveckling, alltmer även för nordligare delar av domkretsen. Ur rättsvårdens synpunkt innefattar det avsevärda fördelar, att staden är säte för länsstyrelsen och att dit äro förlagda landsarkiv och lantmäterikontor. Härnösand torde även ur rekryteringssynpunkt äga företräde framför allt därför att hovrättens ledamöter och övriga befattningshavare med sina begränsade inkomster lättare torde finna trevnad i ett samhälle av Härnösands typ än i en utpräglad industri- och handelsstad som Sundsvall. Vid nu anförda förhållanden finner sig Svea hovrätt böra, nu liksom tidigare, förorda den norrländska hovrättens förläggande till Härnösand. Det kan förtjäna erinras, att processkommissionen i yttrande den 10 december 1921 jämväl funnit Härnösand böra i första rummet ifrågakomma såsom förläggningssort för en för de fyra länen gemensam hovrätt. Samma ståndpunkt har även kommit till uttryck i Kungl. Maj:ts propositioner i ämnet av åren 1922 och 1923. Angående lämpligaste sättet för lokalfrågans lösning är hovrätten för närvarande ej i tillfälle att avgiva något uttalande.

Vad Svea hovrätt i det föregående yttrat hänför sig närmast till förhållandena sådana de kunna förväntas gestalta sig efter processreformens genomförande. Tydligt är emellertid att skälen emot inrättande av två norrländska hovrätter under den nuvarande ordningen göra sig gällande med än större styrka. Å ena sidan kan för närvarande knappast någon tvekan råda därom att Norrlandsmålen giva arbete åt allenast två divisioner och att sålunda, om två hovrätter inrättades, för vardera krävdes allenast en division; de med en så svag organisation förenade olägenheterna vore alltså ofrånkomliga. Å andra sidan kan, även om muntliga förhör anses böra komma till vidsträcktare användning, kravet på hovrätternas lättillgänglighet ej med tillnärmelsevis samma styrka göras gällande som beträffande tiden efter en rättegångsreform. Även om, i strid med vad i det föregående antagits, den nya ordningen anses kräva två hovrätter, bör detta ej föranleda att en sådan splittring av hovrätterna redan nu äger rum. I likhet med en bland processlagberedningens ledamöter hyser sålunda Svea hovrätt den övertygelsen, att

om den norrländska hovrättsfrågan skall vinna sin lösning inom de närmaste åren. inrättandet av en för de fyra nordligaste länen gemensam hovrätt erbjuder den enda tillräddliga utvägen.

Huruvida överhuvud övervägande skäl kunna sägas tala för att en norrländsk hovrätt får träda i verksamhet, innan den nya rättegångsordningen börjat tillämpas, är emellertid ett spörsmål, som nära sammanhänger med frågan om hovrätternas organisation i tiden därefter. Därest, såsom processlagberedningen anser, rättegångsreformen måste förväntas medföra behov av två norrländska hovrätter, kan det icke vara lämpligt att några år före reformens genomförande upprätta en hovrätt, som redan på förhand vore avsedd att efter kort tid styckas sönder. Det riktiga tillvägagångssättet vore under nämnda förutsättning fastmer att låta den efter den nya ordningen anpassade hovrättsorganisationen träda i verksamhet först i och med rättegångsreformen, vilket naturligtvis icke hindrade, att beslutet om de nya hovrätternas inrättande, organisation och förläggning kunde fattas tidigare. Om det åter finge anses stå fast att, i överensstämmelse med den i det föregående uttalade meningen, även under den nya ordningen åtminstone till en början allenast en norrländsk hovrätt skulle vara i verksamhet, mötte det tydligen ej från nyss angivna synpunkt hinder att låta denna träda i verksamhet redan tidigare. Sedan emellertid processreformen genom 1931 års riksdagsbeslut och processlagberedningens raskt fortskridande arbete tagit avgörande steg mot en snar lösning, kan det knappast anses välbetänkt att skrida till beslut i den norrländska hovrättsfrågan, innan sådan klarhet vunnits angående hovrättens framtida organisation, lokalbehov med mera, att hovrättens rekrytering och utrustning kunde direkt anpassas efter den nya ordningen. Huruvida den norrländska hovrätten kommer till stånd några få år förr eller senare synes äga mindre vikt i jämförelse med önskemålet att hovrätten från början blir på bästa sätt rustad att fylla sin uppgift i det nya systemet. Bedömer man frågan från denna synpunkt, vilken numera bör få vara den ledande, kommer fördelen av att hovrätten inrättas innan reformen i övrigt trätt i kraft främst att bestå däruti att hovrätten vinner önskvärt tillfälle att på ort och ställe, på det blivande arbetsfältet, förbereda övergången till den nya ordningen. Huru lång tid lämpligen bör utmätas för nämnda ändamål är en fråga, vars besvarande i viss mån sammanhänger med reformarbetets fortskridande och utformningen av övergångsbestämmelserna till den blivande lagstiftningen. Uppenbart är, att hovrätten ej kan gripa sig an med planläggningen, innan klarhet föreligger angående de blivande uppgifterna. Såvitt för närvarande kan bedömas, vore två år en för ändamålet väl avpassad tidrymd.

Skulle processlagberedningens förslag i vad det avser inrättande av två norrländska hovrätter upptagas, trots de betänkligheter som resa sig däremot, lärer, på i huvudsak de skäl, som en av processlagberedningens ledamöter i sitt särskilda yttrande anfört, Umeå förtjäna företrädet såsom förläggningsort för den nordligare hovrätten. För den sydligare förordar Svea hovrätt på förut angivna grunder Härnösand.

Beträffande hovrättsorganisationens närmare utformning har processlagberedningen uttalat sig allenast med hänsyn till nu gällande rättegångsordning och härutinnan föreslagit att en var av de båda hovrätterna skulle bestå av president och fem ordinarie ledamöter. Under förutsättning att två hovrätter skola inrättas, vill Svea hovrätt tillstyrka nämnda förslag. Väl innebure detta särskilt för den nordligaste hovrätten en i jämförelse med arbetsbördan proportionsvis manstarkare organisation än de sydligare hovrätternas, men om de båda norrländska hovrätterna ej skulle bliva i alltför hög grad beroende av hjälp från annat håll, måste de äga någon reserv för att kunna möta tillfälliga påfrestningar. Skall allenast en för de fyra länen gemensam

norrländsk hovrätt komma till stånd, torde denna böra bestå av president och nio ordinarie ledamöter.

Beträffande önskvärdheten av särskilda åtgärder i syfte att betrygga en god rekrytering särskilt av ordförande- och vice ordförandeposterna tillåter sig Svea hovrätt att åberopa vad hovrätten därom yttrat i underdånigt utlåtande den 30 december 1932 i samma ämne.

Övriga personalfrågor samt behovet av lokal, bibliotek med mera beröras ej närmare i processlagberedningens utlåtande, och Svea hovrätt anser sig därför i ärendets nuvarande läge ej böra inlåta sig på dessa spörsmål utöver vad som redan skett i nyssnämnda underdåniga utlåtande.

För den händelse en eller två norrländska hovrätter komma till stånd och Svea hovrätt följaktligen skall undergå motsvarande minskning, är det angeläget, att på denna hovrätts stat upptaga så många ordinarie ledamöter, som motsvara återstående antalet divisioner. Hovrätten arbetar för närvarande på nio divisioner, men de ordinarie ledamöternas antal är fyrtio, motsvarande åtta divisioner. Minskas antalet divisioner till sju, bör antalet ordinarie ledamöter bestämmas till trettiofem. Den arbetsbördan, som för närvarande åligger hovrätten, tager enligt vad erfarenheten utvisar de nuvarande arbetskrafterna fullt ut i anspråk. Klart är, att en i samband med domkretsens delning företagen minskning av antalet divisioner också skulle minska hovrättens förmåga att elastiskt utjämna arbetsbördan vid starkare tillströmning av mål, och det ligger utom varje tvivel, att om hovrätten skall kunna fullgöra åliggandet att inom utsatt tid avarbeta alla inkommande mål, så att ingen balans uppstår, hovrätten efter uppdelning icke kan arbeta på mindre än sju divisioner.

Hovrättens protokoll i ärendet, utvisande en inom hovrätten uttalad avvikande mening, bifogas.

På hovrättens vägnar:
Underdånigst
BIRGER EKEBERG.

Nils R. Piehl.

Stockholm den 8 februari 1935.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 4 mars 1935.

N ä r v a r a n d e:

justitierådet MOLIN,
regeringsrådet KELLBERG,
justitieråden GELJER,
BAGGE.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet den 15 februari 1935, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåttande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till *lag om ändrad lydelse av 8 kap. 3 § rättegångsbalken* samt *lag om ändrad lydelse av 3 § förordningen den 15 oktober 1880 (nr 36), innefattande särskilda föreskrifter angående lagfart, in-teckning och utmätning av järnväg, så ock i fråga om förvaltning av järnväg under konkurs.*

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn C. G. Hellquist.

Lagrådet yttrade: Med de lagförslag, över vilka lagrådet i anledning av remissen har att avgiva yttrande, åsyftas att redan nu, utan att avvakta den närmare utformningen av en förändrad processlagstiftning, skrida till inrättande av en särskild hovrätt för de två nordligaste länen. Vid övervägande av frågan huruvida ett sådant steg är tillrådligt måste synnerlig vikt fästas vid dess betydelse för den blivande rättegångsreformen, såvitt för närvarande ett bedömande av dennas närmare gestaltning är möjligt. Men samtidigt bör — med hänsyn särskilt till den ovisshet som enligt sakens natur alltjämt till en viss grad måste vad detaljerna angår vidlåda utgången av reformarbetet — icke lämnas ur sikte angelägenheten av att undvika sådana förberedelser till reformens genomförande som tills vidare kunna utan större olägenhet anstå och vilka under nuvarande rättegångsordning kunna vara till sitt värde tvevelaktiga eller till och med anses mindre önskvärda.

Till stöd för den av departementschefen omfattade meningen att rättegångsreformen svårligen kan finna sin lösning på det sätt att endast *en* hovrätt inrättas för hela Norrland eller större delen därav utan att två hovrätter bliva erforderliga hava visserligen anförts vägande skäl. Men det bör å andra sidan icke förbises att uppfattningen i denna fråga ännu på den allra senaste tiden varit skiftande och osäker. I detta avseende bör särskilt beaktas att, då processlagberedningen år 1932 på departementschefens begäran avgav ytt-

rande i fråga om vissa av departementschefen framförda spörsmål rörande upprättande av en norrländsk hovrätt, beredningen uttalade, att beredningen visserligen ännu icke tagit slutlig ståndpunkt till de spörsmål, som kunde antagas inverka på frågan om hovrätternas antal och organisation, men att beredningen funne, särskilt med hänsyn till angelägenheten av att varje hovrätt komme att sammansättas av minst två divisioner, i hög grad sannolikt att beredningens förslag komme att innefatta förläggning till Norrland av allenast en hovrätt, omfattande de fyra nordligaste länen. Vidare är att märka att Svea hovrätt, som den 8 februari 1935 avgav utlåtande över processlagberedningens i december 1934 avgivna yttrande och förslag — däri beredningen, i detta avseende enhällig, stannat vid en annan mening än den nyssnämnda — uttalade vissa tvivelsmål om behovet och lämpligheten av att, även efter en förändrad processlagstiftning, tillföra Norrland mera än en hovrätt. De skäl som hovrätten därvid anförde måste enligt lagrådets mening, även om de icke kunna anses vara utan vidare avgörande, dock tillmätas stor betydelse. Vad sålunda och i övrigt förekommit synes giva vid handen att frågan om det behöfliga och lämpliga antalet hovrätter för Norrland ännu icke kan anses vara på ett slutgiltigt sätt avgjord. Fastmera innefatta de växlande ståndpunkter som tid efter annan intagits en kraftig maning till försiktighet då det gäller vidtagande av åtgärder, som äro ägnade att framtvunga en utveckling i viss riktning.

Den hovrätt som nu föreslagits för de två nordligaste länen skulle tills vidare komma att bestå av en president och fem ledamöter samt arbeta på allenast en division. Huruvida ändring därutinnan skulle komma att inträda i och med processreformens genomförande synes, såsom Svea hovrätt framhållit, icke kunna för närvarande med bestämdhet förutsägas. Man torde således få räkna med att organisationen med en division komme att bestå i allt fall till processreformens ikraftträdande och måhända än längre. Mot hovrätter med allenast en division hava vid olika tillfällen uttalats starka betänkligheter. Sålunda betecknade processkommissionen i yttrande med anledning av det år 1921 väckta förslaget om inrättande av en norrländsk hovrätt en sådan anordning såsom en nödfallsutväg, vilken allenast undantagsvis borde anlitas. I den år 1923 framlagda propositionen angående en hovrätt för de fyra nordligaste länen förklarade föredragande departementschefen att han på det bestämdaste måste avråda från att upprätta en hovrätt med mindre än två divisioner. Processkommissionen fann väl i sitt år 1926 avgivna betänkande det icke kunna undvikas att någon hovrätt ej finge större arbetsbörda än att en avdelning vore tillräcklig men konstaterade att en dylik anordning vore förenad med betydande olägenheter. I sitt yttrande över kommissionens förslag fann lagrådet angeläget att betona att man icke finge gå för långt i styckning av hovrätternas jurisdiktionsområden samt uttalade att ingen hovrätt torde böra arbeta på mindre än två avdelningar, i all synnerhet om det funnes nödvändigt att, såsom då ifrågasatts, organisera dessa avdelningar med endast tre ledamöter på varje. Enligt vad ovan anmärkts, framhöll processlagberedningen år 1932 såsom angeläget att varje hovrätt komme att samman-

sättas av minst två divisioner, och departementschefen uttalade samma år, under hänvisning till beredningens yttrande, att han för sin del ansåge att en hovrätt, åtminstone för det dåvarande, icke borde organiseras på mindre än två divisioner. De skäl av olika slag som anförts till stöd för de tid efter annan yppade betänkligheterna mot att inrätta en hovrätt av den nu föreslagna typen finner lagrådet icke erforderligt att i detta sammanhang upprepa. Svea hovrätt har i sitt ovanberörda utlåtande sammanfattat och närmare utvecklat desamma. Lagrådet kan icke finna att vad departementschefen i remissprotokollet anført visar att dessa betänkligheter äro ogrundade.

Med hänsyn huvudsakligen till vad ovan anförts finner lagrådet att ett inpassande i den bestående ordningen av den föreslagna hovrätten skulle medföra olägenheter vilka väga tyngre än de fördelar som kunna vinnas genom en uppdelning av Svea hovrätt på det sätt förslaget innefattar; och vad den förestående rättegångsreformen beträffar har man icke erforderlig säkerhet för att den föreslagna hovrätten blir av bestående nytta efter reformens genomförande. Lagrådet finner sig därför icke kunna tillstyrka ett antagande av de framlagda lagförslagen.

Ur protokollet:
Ragnar Kihlgren.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 8 mars 1935.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden UNDÉN, SCHLYTER, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, VENNERSTRÖM, LEO, ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Schlyter, anmäler lagrådets den 4 mars 1935 avgivna utlåtande över de den 15 februari 1935 till lagrådet remitterade förslagen till *lag om ändrad lydelse av 8 kap. 3 § rättegångsbalken* samt *lag om ändrad lydelse av 3 § förordningen den 15 oktober 1880 (nr 36), innefattande särskilda föreskrifter angående lagfart, in-teckning och utmätning av järnväg, så ock i fråga om förvaltning av järnväg under konkurs.*

Efter redogörelse för utlåtandet anför föredraganden:

»Sitt avstyrkande av förslaget om inrättande av en norrländsk hovrätt har lagrådet huvudsakligen motiverat genom ett sammanställande av de olika meningar som vid skilda tidpunkter gjorts gällande i frågan, huruvida för Norrland borde inrättas en eller två hovrätter, och genom återgivande av de betänkligheter som vid olika tillfällen anförts mot en hovrätt om blott en division.

Lagrådet finner visserligen, att till stöd för den av mig omfattade meningen att efter rättegångsreformen två hovrätter i Norrland bliva erforderliga 'anförts vägande skäl' och att de skäl Svea hovrätt häremot anført 'icke kunna anses vara utan vidare avgörande'. Dock finner lagrådet vad i ärendet förekommit giva vid handen, att frågan om det behöfliga och lämpliga antalet hovrätter för Norrland ännu icke kan anses vara på ett slutgiltigt sätt avgjord.

Redogörelsen för de betänkligheter som uttalats mot en hovrätt om allenast en division avslutar lagrådet med förklaringen, att lagrådet icke kan finna att vad jag i remissprotokollet anført visar att de av Svea hovrätt sammanfattade och utvecklade betänkligheterna äro ogrundade.

Vad angår betydelsen av en norrländsk hovrätt under nu bestående rättegångsordning framhåller lagrådet endast den synpunkten, att man icke bör lämna ur sikte angelägenheten av att undvika sådana förberedelser till rättegångsreformens genomförande som under nuvarande rättegångsordning kunna vara till sitt värde tvivelaktiga eller till och med anses mindre önskvärda.

Såsom av handlingarna i ärendet framgår, har önskemålet om Svea hovrätts delning genom inrättande av en norrländsk hovrätt med styrka framförts långt innan fråga uppstod om vidtagande av förberedelser till en allmän rättegångsreform. Det berättigade i detta önskemål ur synpunkten att möjliggöra ökad muntlighet redan i det nuvarande hovrättsförfarandet har också starkt understrukits såväl i processlagberedningens yttrande som i mitt anförande till statsrådsprotokollet vid remissen till lagrådet. Jag anser denna fråga vara värd synnerligt beaktande och vidhåller vad jag i denna del tidigare anfört. Förslaget bör härutinnan betraktas såsom ett första led i åtgärder för uppdelning av de båda större hovrätterna, vilka på grund av sin storlek och sina vidsträckta domsområden endast i mycket begränsad utsträckning tillåta genomförandet av den ordning med muntliga förhör som åsyftades redan genom de i början av århundradet vidtagna ändringarna i rättegångsbalken. Även såsom administrativ judiciell enhet är Svea hovrätt — särskilt med hänsyn till övervakningen av underdomstolarnas verksamhet — på grund av sin storlek så svårskött, att en uppdelning därav enbart ur denna synpunkt framstår såsom ett viktigt önskemål. Vad i dessa stycken i remissprotokollet anförts har icke av lagrådet upptagits till bemötande, än mindre vederlagts.

När fråga först väcktes om inrättande av en norrländsk hovrätt, kunde helt naturligt vid bestämmande av hovrättens omfång endast mindre hänsyn tagas till en blivande rättegångsreforms behov. Det syntes då vara av särskild vikt att ur Svea hovrätt utbryta så stor del som möjligt för att nedbringa denna hovrätt till rimligare proportioner. Om man sålunda började med en utbrytning av de fyra nordligaste länen, för vilkas administrerande krävdes två av Svea hovrätts divisioner, så hade ju därmed icke uteslutits möjligheten att vid processreformens framtida genomförande verkställa en ytterligare uppdelning av detta hovrättsområde i tvenne mindre. Sedan emellertid arbetet på processreformen numera fortskridit så långt att processlagberedningen genomgått överrättsprocessen och därigenom kunnat bilda sig en bestämdare mening om de krav en framtida rättegångsordning ställer på hovrätterna i organisatoriskt hänseende, faller det sig naturligt att taga större hänsyn till processreformen än tidigare skett och sålunda även betrakta inrättandet av en norrländsk hovrätt såsom ett viktigt led i förberedelserna till denna. Processlagberedningen har också i samband med sitt arbete på frågan om hovrättsförfarandet under ett reformerat rättegångsskick verkställt utredning beträffande frågan vilken hovrättsorganisation som för Norrlands del erfordras för tillämpning av en ny processordning. I denna del ha, såsom torde framgå av beredningens skrivelse till Kungl. Maj:t den 22 december 1934, verkställts ingående undersökningar, och beredningen jämte dess rådgivande nämnd har enhälligt kommit till den slutliga uppfattningen att en reformerad processordning kräver två hovrätter i Norrland. Den omständigheten att beredningen tidigare — i december 1932 eller således kort efter det beredningen börjat sin verksamhet — uttalat att dess förslag sannolikt komme att innefatta förläggning till Norrland av allenast en hovrätt, är visserligen ett exem-

pel på att, såsom lagrådet anfört, uppfattningen i förevarande fråga varit skiftande. Men uttalandet synes icke på något sätt vara ägnat att förringa värdet av den utredning som sedermera verkstälts av beredningen. Genom denna utredning synes fastmera på ett övertygande sätt ha visats, att den organisation som tidigare ansetts tillfyllest icke skulle vara lämplig för sin uppgift under en moderniserad rättegångsordning. Efter den sålunda beträffande det föreliggande spörsmålet fullbordade utredningen torde det få anses vara i sin ordning att statsmakterna nu, till fullföljande av det år 1931 fattade beslutet om förberedande av processreformen, taga ställning till frågan om hovrättsorganisationen i Norrland. Detta är av vikt ur flera synpunkter vilka jag tidigare haft tillfälle att utveckla, och avgörandet är tydligen även av stor betydelse för processlagberedningens fortsatta arbete.

Beträffande de betänkligheter mot förslaget, som grunda sig därå att hovrätten skulle komma att tills vidare bestå av allenast en division, har lagrådet åberopat vissa tidigare uttalanden angående olämpligheten av hovrätter av detta slag. Vid bedömandet av dessa uttalanden bör dock märkas att de i regel avse den av processkommissionen föreslagna sammansättningen av en division med endast tre ledamöter. Då nu föreslagits en sammansättning med sex ledamöter, anser jag dessa uttalanden ha väsentligt minskat i betydelse. Kvaliteten av hovrättens arbete kan knappast antagas bliva lidande därav att ledamöterna tillhöra samma division. Till avhjälpan av eventuella svårigheter med avseende å rekrytering och anskaffande av vikarier vid förefallande behov har jag i överensstämmelse med processlagberedningens förslag förordat åtgärder vilka synas fullt betryggande.

I detta sammanhang må framhållas att i ett land som vårt, där befolkningstätheten inom olika landsdelar är i hög grad skiftande, det i många fall ej låter sig göra att organisera de lokala statsmyndigheterna efter en schematisk formel. I fråga om ett flertal av dessa kan göras gällande att en starkare centralisation skulle medföra vissa fördelar. Vad som vid en mera lokal förläggning härutinnan går förlorat uppväges emellertid av myndighetens större lättillgänglighet för allmänheten och myndighetens härigenom vidgade möjlighet att fylla sin uppgift. Det nu sagda har sin giltighet beträffande den judiciella förvaltningen överhuvudtaget. Sålunda har det länge varit ett önskemål att genom sammanslagning av små domsagor med angränsande åstadkomma en domsagoorganisation där varje domsaga ger arbete åt ett flertal anställda, mellan vilka göromålen kunna fördelas efter rationella grunder, och ger tillfälle till samarbete och tankeutbyte mellan domare av äldre och yngre generation. Detta önskemål får man emellertid ge avkall på i glest befolkade trakter, där jurisdiktionsområdet skulle bliva alltför stort, om man dogmatiskt höll på den i tätare befolkade trakter genomförbara starkare domsagoorganisationen. Här får man alltså nöja sig med en enklare organisation. Olägenheterna få vägas mot varandra, och man får finna sig i den olägenhet som är minst.

På alldeles samma sätt bör kravet på hovrätter med minst två divisioner betraktas. I tät befolkade delar av landet, där det utan olägenhet kan genom-

föras, skall man icke organisera en hovrätt med så litet område att den blott ger arbete åt en division. Men i nordliga, glest befolkade trakter skulle ett fasthållande av kravet på att en hovrätt skall ha minst samma storlek, som anses önskvärd i sydligare bygder, leda till olägenheter för rättsskipningen som äro vida större än den att en hovrätt får arbeta blott på en avdelning. Förhållandet är ju det, att medan södra hälften av Sverige ger arbete åt mera än tretton hovrättsdivisioner, den norra hälften under nu bestående rättegångsordning icke ger sysselsättning åt mera än två. Man kan då icke begära att alldeles samma organisation skall kunna genomföras i den norra hälften som i den södra.

Med anledning av att Svea hovrätt i ett särskilt yttrande den 5 mars 1935 rörande kostnaderna för den föreslagna hovrätten anført, att genom dennas förläggning till Umeå möjligheten skulle hållas öppen att utvidga dess verksamhetsområde, om det skulle finnas önskvärdt att låta den svälla ut att omfatta två divisioner, vill jag i detta sammanhang betona, att därest det nu framlagda förslaget om en hovrätt omfattande Västerbottens och Norrbottens län godkännes, denna hovrätts domsområde därmed bör anses slutgiltigt fastställt. Någon förändring av området bör således icke ifrågakomma, när längre fram frågan om en hovrätt för nedre Norrland upptages till prövning.»

Föredraganden hemställer härefter, att ifrågavarande båda lagförslag måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställen förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Wilhelm von Schwerin.